

ИСТОРИЧЕСКА ХРИСТОМАТИЯ

КНИГА IV — ДРЕВНА ГЪРЦИЯ

ИЗДАТЕЛСТВО ХЕМУСЪ А.Д. СОФИЯ

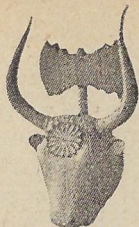
ИСТОРИЧЕСКА
ХРИСТОМАТИЯ

КНИГА ЧЕТВЪРТА — ДРЕВНА ГЪРЦИЯ

„Х Е М У С Ъ“

А. Д. ЗА КНИГОПЕЧАТАНЕ И ИЗДАТЕЛСТВО — СОФИЯ

1926

ВЪ ДВОРЕЦА НА КРИТСКИТЪ ЦАРЕ.

(Н. Кунъ, „Ист. четива“).

Въ Критъ пристигнаха пратеници отъ богатия градъ Микена, съ който критскитѣ жители водѣха постоянна търговия. Оставиха корабитѣ си на брѣга и тръгнаха къмъ царския дворецъ въ гр. Кносъ. Следъ единъ часъ пжтъ, пратеницитѣ, придружени отъ критски войници, стигнаха Кносъ. Предъ тѣхъ се откри величествения четириетаженъ дворецъ на критскитѣ царе, построенъ на единъ хълмъ. Откритъ отъ всички страни, безъ укрепления, дворецътъ представляше чудна гледка за пратеницитѣ, свикнали на укрепенитѣ съ дебели стени дворци на Микена и Тиринтъ. Критскитѣ царе не укрепяваха дворцитѣ си, защото не бѣха на морския брѣгъ, гдето можеха да ги нападатъ пирати; имаха и достатъчно войска, за да прѣчатъ на пиратитѣ да слизатъ на брѣга. Предъ портата на двореца стоеше

царската стража, въоръжена съ мечове, копия и голѣми щитове, а бронитѣ имъ, покрити съ медни пластинки, ярко свѣтѣха на слънцето. Като влѣзоха въ портиката, пратеницитѣ срещнаха царскитѣ слуги, които ги поздравиха съ дълбокъ поклонъ отъ името на своя господарь и ги поведоха въ двореца. Презъ редъ дълги коридори, стенитѣ на които бѣха покрити съ рисунки, влѣзоха въ вжтрешния голѣмъ дворъ. Оттамъ, по една широка стълба, се изкачиха до портиката на приемната зала. Въ залата, на богатъ тронъ, седѣше вече царьтъ, заобиколенъ отъ блестяща свита. Пратеницитѣ се низко поклониха предъ царя, а той имъ отговори съ величественъ поздравъ и ги запита защо сж дошли. Тѣ разказаха за обидитѣ, които критскитѣ търговци нанасятъ на микенското царство, разказаха какъ грабятъ брѣга и отвлечатъ въ робство жителитѣ, като ги подмамватъ на корабитѣ си. Предадоха и молбата на микенския царь къмъ царя на Критъ, — да си спомни за старата дружба и да запрети на критскитѣ търговци да нарушаватъ търговския договоръ съ микенцитѣ. Царьтъ изказа уважение къмъ микенския владѣтель и обеща да накаже виновнитѣ. Пратеницитѣ се поклониха още веднажъ до земята и помолиха царя да приеме скѣпитѣ дарове отъ Микена.

Робитѣ внесоха богато украсени ковани златни чаши и златни прѣстени и огърлици, разни издѣлия отъ бронзъ и прочутитѣ микенски двуостри мечове, съ изработени по тѣхъ златни и сребърни ловджийски сцени. Критскиятъ царь благосклонно прие да роветѣ, поговори съ пратеницитѣ за тѣхното морско

пжтешествие и ги освободи. Презъ редъ стаи и дълги коридори отведоха микенцитѣ въ отреденитѣ за тѣхъ стаи.

А въ тронната зала влѣзоха върналитѣ се отъ Египетъ критски пратеници. Тѣ паднаха по очи предъ своя господарь, тѣй както това ставаше въ двора на фараона, комуто критскитѣ царе старателно подражаваха въ всичко. Слугитѣ внесоха донесенитѣ отъ Египетъ дарове: албастрови вази, вази отъ скъпоценни камъни, разни благоухания, черно дърво и слонова костъ. Дълго разказваха пратеницитѣ на своя царь за разкоша и богатството на могъщия фараонъ, за величието на грамаднитѣ египетски храмове, за богатата Тива, въ която се срѣщаха хора отъ всички краища на свѣта.

Когато пратеницитѣ излѣзоха, слугитѣ дигнаха скъпитѣ микенски и египетски дарове и ги отнесоха въ единъ отъ многочисленитѣ складове на двореца. А тамъ какво ли нѣмаше: и чаши за вино, и подноси за плодове, и вази съ изображения на риби, морски звезди, раковини, бѣли лилии. Вазитѣ бѣха наредени покрай стенитѣ на полици, а на пода стоеха грамадни глинени сждове, които мжчно можеха да се дигнатъ отъ нѣколко души и които бѣха пълни съ жито, вино, зехтинъ и разни други продукти. Следъ като наредиха новитѣ сждове, слугитѣ подигнаха една каменна плоча, подъ която се криеха най-ценнитѣ предмети, и тамъ поставиха златнитѣ микенски чаши и най-скъпитѣ египетски нѣща.

Слугитѣ отнесоха часть отъ слоновата костъ въ работилницата. А какво ли не изработваха въ многобройнитѣ работилници на двореца! Въ едни

правѣха глиненни сждове, въ други — издѣлия отъ фаянсъ, отъ злато, отъ бронзъ, отъ кости и отъ скъпоценни камъни. Тукъ рисуваха вазитѣ, а тамъ ковѣха оржжия и разни сждове и отливаха отъ металъ рѣзни предмети. И съ каква тънкость, съ какво изящество работѣха всичко! Имаше защо да се славятъ по свѣта критскитѣ майстори и тѣхнитѣ произведения.

По случай пребиванието на микенскитѣ пратеници въ Кносъ и връщането на критскитѣ пратеници отъ Египетъ, царьтъ уреди голѣмо праздненство въ честь на бога на войната и свѣткавицата и богинята на любовта и плодородието. Следъ свършването на обредитѣ, въ широкия дворъ на двореца станаха игритѣ. Царьтъ и неговитѣ приближени, микенскитѣ пратеници и знатнитѣ жители на Кносъ, седѣха на особени мѣста, които се спущаха отъ двореца въ видъ на две широки стълби. Следъ редъ игри и състезания пуснаха полудивъ бикъ; той скачаше разяренъ по двора, а презъ него скачаха леко и бързо като свѣткавица критскитѣ момци; възторгътъ на зрителитѣ бѣше безграниченъ.

Следъ игритѣ поканиха царскитѣ гости на угощение въ една грамадна зала на двореца. Широки врати водѣха въ нея и две мраморни колони поддържаха дървения ѝ таванъ. Край стениѣ, украсени съ рисунки и цвѣтенъ фаянсъ, бѣха изсѣчени мраморни пейки. Столоветѣ, на които седѣха гоститѣ, блестѣха отъ злато и сребро. Блестѣха и гоститѣ съ богатитѣ си огърлици, златни пафти и прѣстени. Особено разкошно бѣха облѣчени женитѣ: почти до земята се спущаха на красиви гънки тѣхнитѣ поли,

а връзъ тѣхъ престилки съ пѣстри шарки; тѣ бѣха пристегнати много въ кръста и имаха дълбоки деколтета; завититѣ имъ на кждрици коси бѣха красиво причесани, а нѣкои имаха и високи, свити на върха шапки. Голѣми вази, изрисувани художествено, бѣха наредени на маситѣ, около които сновѣха слугитѣ. Нищо не липсваше на царската трапеза. Високо пѣеше хорътъ и славѣше царя, а пѣнието се смѣняше съ веселитѣ звуци на музиката. Далечъ отъ залата се разнасяха виковетѣ на царскитѣ гости. . .

*

„Царувалъ нѣкога на островъ Критъ синътъ на Зевса, мждриятъ царъ Миносъ и живѣлъ въ разкошенъ дворецъ въ богатия градъ Кносъ. Наблизо до него се намиралъ и построениятъ за царя отъ прочутия майсторъ Дедалъ дворецъ Лабиринтъ, съ безчислено много стаи и забъркани коридори, излизането отъ които било немислимо за този, който влѣзе вжтре. Въ този именно Лабиринтъ живѣло страшното чудовище Минотавръ, съ тѣло на човѣкъ и глава на бикъ“. . . Така започва едно отъ грѣцкитѣ предания за критскитѣ царе. Островъ Критъ е билъ познатъ на грѣцитѣ още въ най-древнитѣ времена на тѣхната история. Недалечъ отъ сегашния градъ Кандия е имало развалини, които още древнитѣ грѣци познавали и считали за развалини на Лабиринта. Английскитъ ученъ Евансъ направилъ разкопки на това мѣсто, гдето предполагали да е билъ нѣкога богатиятъ градъ Кносъ. Евансъ действително открилъ развалинитѣ на грамаденъ дворецъ, но това не билъ Лабиринтътъ, а дворецътъ

на древнитѣ критски царе, които сж живѣли тамъ тогава, когато още не е имало гърци не само на острова, но даже и на Балканския п-овъ.

При разкопкитѣ сж намѣрени и множество таблички и цилиндри, покрити съ писмени знаци; критското писмо наистина още не е разчетено, но то е едно отъ доказателствата за напредналата култура на критскитѣ жители — 15 века пр. Р. Хр..

СТАРОГРЪЦКИ БИТЬ.

(Илиада XVIII, прев. Г. Поповъ).

Най-напредъ Хефестъ изработи огроменъ кржгълъ
И много якъ щитъ, а наоколо го цѣлъ украси
Съ много шарки и изглади добре окржжността,
И отдолу му прикачи здраво рамъкъ посребренъ,
Щита той направи отъ петъ кржгли и широки пласта,
А отгоре изработи изкусно дивни шарки и рисунки,
И всичко бѣ обмислено и разумно пресмѣтнато.
... По-нататкъ той направи два чудно красиви
Гжстонаселени, обширни градове, и въ първия —
Народъ, който весело съ пиръ празднува сватби,
И извежда изъ чертози млади, китени невѣсти,
Съпровождани съ запалени свѣтилници въ ржце,
И съ пѣние на сватбени химни презъ цѣлия градъ,
А юноши водятъ вито хоро и срѣдъ него нѣжно
Свирятъ сладкозвучни флейти и китари, а пкъ
По прагове предъ своитѣ кжщи стоятъ изправени
Жени и деца, гледатъ и се чудятъ на дивното хоро.

Общо народно сборище. Народътъ се трупа
на гълпи,

И предъ него се решава тжжба. Двамина се сждятъ
И спорятъ за глоба поради единъ умъртвенъ мжжъ.
Единиятъ отъ тѣхъ се кълне предъ всичкия народъ,
Че е вечъ изплатилъ цѣлия си дългъ отъ глобата,
А другиятъ, че не видѣлъ, ни получилъ нѣщо.
И двамата се явяватъ съ спора тамъ предъ сждията,
За да свършатъ съ иска, както той за тѣхъ отсжди.
Гражданитѣ крещятъ и голѣма врѣва дигатъ, —
Едни защищаватъ единия, а другитѣ иска на другия,
Глашатаите се мжчатъ съ усилие да ги успокоятъ.
Въ свещенъ кржгъ заседаватъ почтенитѣ старци,
Размѣстени на седалища отъ гладко дѣлани камъни,
И взематъ отъ гласовититѣ глашатаи тоягитѣ,
И подпрѣни на тѣхъ, по редъ произнасятъ присждата.
По срѣдата на събранието лежатъ оставени
Два таланта злато, наградата за онзи мжжъ,
Който може да докаже своето право предъ сжда.

Другия градъ окржжаватъ две враждебни войски,
И тѣхното свѣтло оржжие ярко блещи на слънцето.
Тѣхнитѣ решения сж различни: едни се заканятъ
Да превзематъ града съ сила, а пъкъ другитѣ
Искатъ да предложатъ на обсаденитѣ въ града
Да раздѣлятъ по равно на две половини всичко,
Коего притежава този прекрасенъ градъ, а другитѣ
Не се плашатъ отъ законитѣ имъ и се готвятъ
Да се бранятъ съ тайна засада и отъ стената
Да защищаватъ милитѣ си жени, малки деца,
И мжжетѣ настигнати отъ тжжна старостъ.

Сами отиватъ въ засада. Предвождатъ ги Арей
и Атина.

И двамата тѣ сж отъ най-чисто злато и носятъ
 Ризници сжщо тѣй отъ злато, и се виждатъ отдалече
 Въ огромни, бранни, скжпи одеяния, самитѣ тѣ едри
 И прекрасни, както това подобава на богове,
 А людитѣ бѣха представени дребни предъ тѣхъ.
 Тѣ пристигатъ на мѣстото, което намиратъ удобно,
 Край бистрия потокъ, кждето е водопоя за стадата,
 Тамъ тѣ тайно залѣгатъ, покрити съ свѣтла медь,
 А двама съгледници, по-далече отъ войскитѣ, тайно
 Въ полето се скриватъ и чакатъ да дойдатъ
 На водопой овце, крави и волове кривороги.
 Ето отдалече се показватъ чаканитѣ стада,
 Които подгонватъ двама пастири и в село, безгрижно
 Съ овчарскитѣ свирки тѣ си свирятъ, и на тѣхъ
 тогава

Нито на умъ хрумва за коварство отъ враговетѣ,
 А тѣ щомъ ги забелязватъ, ставатъ отъ мѣстото
 На засадата и се спускатъ срещу пастиритѣ
 И далечъ отгонятъ стадата имъ отъ красиви
 Бѣлорунести овце и крави и волове кривороги,
 А тѣхнитѣ пастири убиватъ. И тогава изеднѣжъ
 Въ неприятелския станъ войницитѣ, както сж
 Събрани на общо събрание, чуватъ голѣмата врѣва,
 Шумъ и бъркотия близо до стадата край потока,
 Яхнали на буйни, бързи като стрела коне,
 Да пресрѣцнатъ враговетѣ и стигатъ на мѣстото.
 Тамъ на рѣчния брѣгъ тѣхнитѣ редици веднага
 Влизатъ въ бой съ копия медновърхи, коитѣ тѣ
 Хвърлятъ яростно, безпощадно едни срещу други,
 И виждатъ се тамъ и Крамолата, и Смутътъ
 И Смъртъта какъ бързолетна се мѣрка по редоветѣ
 На ожесточенитѣ врагове и ту хваща непронизания,

Ту държи здраво вече хванатия ударенъ мжжъ,
 Ту чрезъ бъркотията велика на лютата битка
 Хваща и повлича за нозетъ нѣкой трупъ на убитъ;
 И дрехитъ на смъртта сж обагрени съ човѣшка
 кръвъ,

Войниците се мѣтатъ навсѣкжде и се биятъ сжщо
 Като живи и бездушнитъ трупове отниматъ
 Единъ отъ другиго и тържествено ги влачатъ.

По-нататъкъ на щита Хефестъ изработи
 Тучна, ровка угаръ отъ новоизорана цѣлина,
 И тази нива до три пѣти изорана добре съ рало
 И много орачи вървятъ по всичкитъ направления,
 И каратъ и управляватъ съ дълги остени—копрали,
 Впрегнатитъ въ яремъ и орала кривороги юнци
 И всѣки пѣтъ, когато тѣ стигнатъ съ браздата
 До синурния слогъ и обръщатъ тамо воловетъ,
 При тѣхъ се доближава мжжъ и голѣма чаша,
 Пълна докрай съ сладко, руйно вино имъ поднася.
 И тогава всѣки орачъ на своята бразда се обръща
 Назадъ изеднѣжъ и започва обратна нова бразда,
 Съ желание по-скоро да стигне съ своето орало
 Отсрещния синуренъ слогъ на плодоносната цѣлина,
 И изораната угаръ следъ него се чернѣе като
 На истинска нива, макаръ че тя е отъ злато:
 Туй велико чудо Хефестъ на щита направи.

По-нататъкъ той направи върху щита една нива
 Съ изобилно, високо, буйно златокласо жито,
 Узрѣло и вече готово за радостна жътва,
 Навсѣкжде той нареди жътвари, жътварки
 Съ остри въ ржцетъ сърпове и ржкойки,
 И жънатъ златокласото, узрѣло, едро жито,
 И наземи на дълги редове слагатъ ржкойкитъ,

А следъ жътваритѣ вървятъ вързвачитѣ мже
 На ржкойкитѣ и ги на голѣми снопове завързватъ.
 Трима сноповързачи стоятъ по-настрана отъ другитѣ,
 Следъ тѣхъ деца събиратъ паднали класове
 Съ ржцетѣ си на ржкойки и имъ ги подаватъ.
 Предъ слога на своята нива стои, подпрянъ на тояга,
 Стопанинътъ и се радва въ сърдцето си и мълчаливо
 Наблюдава весело и нивата и своитѣ работни
 жътвари.

По-нататкъ подъ сѣнчестъ джбъ глашатаитѣ му
 Се суетятъ и се грижатъ за угощение следъ работа,
 Около закляния охраненъ юнецъ, когото тѣ тамъ
 Уреждатъ за жертва и пиръ на работнитѣ жътвари,
 А жени пресѣватъ брашно, мѣсятъ хлѣбъ и готвятъ
 За многобройнитѣ работници обѣдъ и вечеря.

По-нататкъ на щита Хефестъ направи изкусно
 Отъ злато дивно и обширно лозе, на което
 Лозитѣ бѣха нависнали съ сладки, тежки гроздове;
 Черни, едрозърнени гроздове висѣха тжжно нанадолу,
 А вейкитѣ на лозитѣ се крепѣха на тънки, дълги,
 Сребърни подпори, които лозитѣ отвсѣкжде обвиваха.
 Около лозето той представи и тъменъ ровъ,
 Заграденъ околорѣстъ съ оловенъ, дивенъ плетъ,
 Виждаше се само една малка и тѣсна пжтека,
 Пжть за носачитѣ на пълнитѣ съ грозде кошове;
 Когато настѣпи празничниятъ и веселъ гроздоберъ,
 Изъ тази пжтека вървятъ нѣжни, засмѣни, весели
 Девици и юноши, съ детски радостни лица,
 И носятъ на раменетѣ си пълни кошници
 Съ сладкомедно грозде, а по срѣдата имъ
 Единъ юноша на сладкозвучна китара тжжно
 Свири съ отзивчиво сърдце прекрасна, дивна

И печална пѣсенъ за кораба, гдето се гази съ крака
 Гроздето и прави отъ него сладкомеденото вино,
 Юношата пѣе съ сладъкъ, нѣженъ, ясенъ гласъ,
 И всички подъ тактъ удрятъ съ нозе по земята,
 И пригласятъ припѣва на пѣсенъта съ юношата,
 И по-бързо си движатъ изъ пжтеката нозетѣ.

По-нататъкъ Хефестъ изработи едно голѣмо
 Стадо отъ юнци правороги и той ги направи
 Отчасти отъ злато, отчасти отъ сиво олово,
 Съ мучение излизатъ отъ обора навънъ крави,
 Край звѣнкоструенъ потокъ съ високи шавари,
 Които шумятъ и се клатятъ отъ вѣтѣра игривъ.
 Четирма златни пастири вървятъ следъ стадото,
 А следъ тѣхъ тичатъ деветъ леконоги кучета.
 Изеднѣжъ срѣдъ първитѣ крави се явяватъ
 Два безстрашни, хищни лѣва и налитатъ бързо
 Върху бика и го завличатъ далеко, а той
 Само мучи безпомощно въ смъртенъ ужасъ,
 Стремително на помощъ се спускатъ на бика
 И люди и кучета, а лѣвоветѣ въ това време
 Раздиратъ огромната кожа на животното
 И пиятъ топлата му черна кръвь и стрѣвно,
 Алчно лапатъ и гълтатъ неговата вжтрешность.
 Напрасно се мжчатъ людитѣ да ги прогонятъ
 И насѣскватъ злитѣ кучета срещу тѣхъ:
 Тѣ отбѣгватъ отъ лѣвоветѣ и не смѣятъ
 Да ги заловятъ и ухапятъ съ остритѣ си зѣби,
 А само лаятъ страховливо отдалечъ, готови за бѣгство.

По-нататъкъ на щита Хефестъ изработи
 Обширно, зелено пасбище срѣдъ широка долина,
 А по лжката да пасатъ овце бѣлорунести,
 Наблизо до търлото и покрити кошари.

По-нататъкъ славниятъ хромоногъ художникъ,
 Богътъ Хефестъ, изобрази съ най-дивно изкуство
 Буйно, вито хоро, подобно на онова, което нѣкога
 Дедалъ бѣ устроилъ въ честь на кждрокосата
 Дивна Ариадна въ многообширния и богатъ Кносъ;
 Хванати за ржце водѣха това вито, буйно хоро
 Юноши, заедно съ прекрасни, бѣлолици, нѣжни деви,
 Които иматъ и взематъ най-голѣма и богата прикя;
 Девицитѣ въ покривала отъ ленъ, а юношитѣ
 Въ свѣтли и леки хитони, изтъкани здраво
 Съ яки конци отъ добре изсукана прежда,
 Намазани за блѣсъкъ слабо съ масло, а момитѣ
 Накичени съ изплетени цвѣтни вѣнци на главитѣ,
 А момцитѣ на ремъци посребрени носятъ гордо
 Златни мечове, и всички заедно тамо съ нозе,
 Навикнали на игра, се носятъ съ бързината
 На грънчарския кржгъ, когато грънчаря го закрепва
 И изпитва скоростята му за своята работа,
 Ту пѣкъ юношитѣ и девитѣ, се развиятъ красиво
 И пристжпятъ гиздаво едни сре цу други.
 Около хорото се трупа навалица и се радва,
 А по срѣдата свиря на китара и припѣва пѣсенъ,
 И си приглася на свирнята дивенъ пѣвецъ.
 И презъ всичкото време, дорде трае пѣсенята,
 Два пѣргави смѣшлювци се въртятъ и скачатъ
 Посрѣдъ кржга на витото и прекрасно хоро.
 ... Щомъ привърши исполинския и чуденъ щитъ,
 Хефестъ направи на Ахила и здрава ризница,
 Която свѣтѣше ярко, като нѣкой буенъ пламъкъ.
 Изработи му той сжщо и голѣмъ тежъкъ шлемъ,
 Който да му седи крепко на главата до веждитѣ;
 Украси го разкошно и ярко, а отгоре му прибави
 И гребенъ отъ злато, а следъ това, най-сетне,
 Му отлѣ отъ меко олово и прекрасни ногавици.

ПОГРЕБЕНИЕТО НА ПАТРОКЛА

(Илиада, XXIII, прев. Г. Поповъ).

.... Тогава богоподобниятъ Ахилъ заповѣда на своитѣ Бранно-любци¹⁾ Мирмидонци да се облѣкатъ бързо Всички въ меднобронни, бранни одеяния²⁾, и по-скоро Да запрегнатъ и конетѣ буйни въ бойни колесници; Тѣ всичкитѣ се спуснаха и набързо стѣкмиха. Качиха се тогазъ героитѣ въ колесницитѣ си заедно, Съ своитѣ коняри и колари наредѣ стоешкомъ, Следъ коннитѣ тръгнаха пешитѣ войници, като нѣкой Тъменъ облакъ въ несмѣтно, безбройно множество, А срѣдъ тѣхъ вървѣха дружиннитѣ тѣхни началници Съ тѣлото на убития Патрокла, и режеха своитѣ Дълги коси за жалейка и ги хвърляха тѣ всички Върху трупа, когото цѣлъ покриха съ коситѣ си. Отзадъ тѣлото вървѣше богоподобниятъ герой, Ахилъ, и държеше главата на убития Патрокла, Съ тежка, неугасима скръбъ въ душата си мрачна: Той изпращаше непорочния си приятель въ Аида.

Скоро тѣ стигнаха мѣстото, което посочи Богоподобниятъ Ахилъ, близо до морския брѣгъ, Сложиха тамъ трупа на земята и започнаха тѣ Да нареждатъ и правятъ на клада цепеницитѣ

¹⁾ Воинствени.

²⁾ Военни дрехи.

За да стъкмятъ голѣмъ, буенъ погребаленъ огънь.
 Но въ туй време нѣщо друго си намисли Ахилъ.
 Той се отстрани отъ кладата и отрѣза набързо
 Своитѣ буйни, дълги руси коси, които пазѣше
 Да принесе въ жертва на рѣчния богъ Сперхия.
 Издълбоко той въздъхна, метна дълъгъ погледъ
 Къмъ тъмното, бѣловласо море и така той заговори:
 „Сперхий, напразно моя престарѣлъ баща Пелей
 Ти даде оброкъ, че когато азъ се върна назадъ
 Въ любимата родна земя, ще отрѣже моитѣ хубави
 Дълги, руси коси въ твоя честь и ще на тебе тамъ
 Той да запали хекатомба ¹⁾ тучна въ благодарна
 жертва.

Сега, когато никога нѣма да се върна назадъ
 Въ родната, въ любимата, бащина ми и хубава земя,
 Своитѣ буйни коси ще дамъ азъ сега на Патрокла,
 И нека ги носи съ себе си любимиятъ въ гроба“.

Щомъ издума това, той вложи коситѣ си руси
 Въ ржцетѣ на своя възлюбленъ приятелъ Патрокла
 И скжпъ, боенъ другаръ и разплака тамъ всичкитѣ...

Щомъ чу това царъ Агамемнонъ и заповѣда
 На войската незабавно, бързо да се разотиде тя
 По своитѣ съразмѣрни, мореходни, долбоки кораби.
 Останаха само тѣзи, които бѣха съ нѣщо заети
 Въ погребението, а тѣ наредиха цепеницитѣ
 На голѣма погребална клада, на ширина и дължина
 До сто разтези, и положиха тѣ върху
 Грамадната клада трупа на убития Патрокла,
 И всичкитѣ бѣха обхванати отъ неутешима скръбъ.
 Сетне тѣ одраха предъ самата клада множество

¹⁾ Сто жертвени животни.

Тучни юнци кривороги и тлъсти, вълнести шилета,
 И ги приготвиха добре, споредъ както трѣбва.
 Събра тогазъ отъ жертвитѣ Ахилъ свѣтлата лой
 И я напласти отгоре върху трупа на Патрокла,
 И го покри цѣлъ отъ главата до пегитѣ съ нея,
 А наоколо нареди голѣми мръвки отъ крѣхчина
 На месото, а по срѣдата постави амфори, пълни
 Съ медъ и елей, които прислони до ложето гробно,
 Още и четири витошии коне, съсъ тежка въздишка,
 Той, мощниятъ, изкачи и повали самъ на кладата.
 До трапезата на Ахила се хранѣха сжщо така
 До деветъ кучета, отъ които две той сега закла
 И хвърли отгоре върху голѣмата погребална молада.
 После той намисли злобно, лошо дѣло, защото
 Закла съ остра медъ дванайсетъ троянски юноши,
 Които бѣха и съ смѣла душа и деца благородни,
 И тогава подъ кладата той подложи силенъ огънь...
 ... И цѣлата нощъ богоравниятъ Ахилъ бързоноги
 тамъ

Непрестанно разливаше изъ двустранна чаша вино,
 Коего непрекъснато той черпѣше изъ златния съсждѣ
 И го изливаше на майката наша кърмачка земя,
 И се обръщаше постоянно съ думи къмъ душата
 На своя злополученъ, незабравимъ, милъ Патрокълъ...

А щомъ се показа на земята черна утринната
 Свѣтоносна звезда, и се разпротрѣ надъ морето
 Зората, цѣла плувнала въ дивни, златни одеяния,
 Започна да гасне постепенно и кладата погребална,
 И най-сетне съвсемъ замрѣ голѣмиятъ пламъкъ тамъ...
 ... И всички се подчиниха на могѣщия
 Пелеевъ синъ и преди всичко залѣха съ червено
 И пѣнливо вино грамадното купище згория,

Която вихрениятъ, буенъ огънь бѣ направиль
вжгленъ.

Рухна тогазъ пепельта и се разпада на земята,
И съ плачъ изъ пепелището другаритѣ съратници
Събраха бѣлитѣ кости на героя славенъ Патрокла,
И ги помѣстиха въ златната амфора, и после
Отгоре ги покриха тѣ съ два пласта мазнина,
И положиха амфората въ шатрата, и я покриха
Съ покривъ отъ много тънко тъканъ чистъ платъ,
Сетне тѣ очертаха грамаденъ кржгъ за надгробния,
Паметенъ хълмъ — могила, туриха и основитѣ му
Близо до кладата и насипаха отгоре ѝ възвишение,
А следъ това искаха вече всички да се разотидатъ,
Но Ахилъ ги задържа тамъ, нареди наоколо той
Въ кржгъ войската и заповѣда всички да насѣдатъ
И откри въ честь на Патрокла погребални игри.
Отъ корабитѣ той достави много награди: лехени,
Много триножници, мулета, якоглави витороги юнци,
И коне гжстогривести, и древно желѣзо, а сжщо
И жени, опасани съ широки, прекрасни препаски...

ПОГРЕБЕНИЕ

(Тукидитъ, II, 34).

Презъ сжщата зима*) атинянитъ, споредъ обичая на праждитъ си, уредиха на държавни разноски погребението на първитъ паднали въ тая война войници, по следния начинъ. Три дни преди погребението направиха отдрове, на които изложиха останкитъ на падналитъ войници; всъки желающъ атинянинъ можеше да направи поменъ на роднитъ си. Въ погребалното шествие колесницитъ караха кипарисови ковчези по единъ на родъ; коститъ на всъки бѣха поставени въ ковчега на оня родъ, фила, къмъ която принадлежеше покойния. Носѣха и едно праздно легло, приготвено за безследно загиналитъ, чиито останки не можаха да намѣрятъ и прибератъ. Въ процесията участвуваха всички желающи граждани и чужденци; на гроба присѣтствуваха съ плачъ и жени, роднинитъ на покойнитъ. Сетне туриха ковчезитъ въ държавнитъ гробища, които се намиратъ въ най-хубавото предградие; въ тѣхъ винаги погребватъ падналитъ въ нѣкоя война, освенъ маратонскитъ войници: — тѣхъ бѣха погребали на бойното поле, тъй като доблестъта имъ бѣше призната за извънредна. Следъ като заровиха останкитъ, едно избрано отъ държавата лице, онова, което по мнението на всички има високъ умъ и заема видно положение, произнесе подходяще похвално слово. Следъ това се разотидоха. Така ставаха погребенията. И атинянитъ спазваха тоя редъ презъ цѣлата война, при всѣко подобно погребение . . .

*) 431 г. пр. Хр.

ДЕЛФИЙСКИЯТЪ ОРАКУЛЪ.

(Н. Кунъ, „Ист. четива“)

Презъ Беотия вървѣха атински пратеници. Минаха гр. Херонея и стигнаха до източния склонъ на Парнасъ, който издигаше високо предъ тѣхъ двуглавия си върхъ, покритъ съ снѣгъ. Спрѣха се тукъ на кратка почивка и следъ малко продължиха. Пратеницитѣ бързаха да стигнатъ до вечерята въ свещения градъ, защото на другия день въ Делфи празнуваха празника Теофания (поява на бога) — день на възвръщането на Аполона отъ страната на хиперборейцитѣ, у които той прекарвалъ цѣлата зима и напролетъ се връщалъ въ Делфи. А този день се считаше като най-благоприятенъ за предсказанията на оракула.

Атинянитѣ възвиха южния склонъ на Парнасъ и навлѣзоха въ таинствената клисура. Пжтя се виеше край пропастьта, въ дъното на която неспокойно шумѣше Плейстосъ, цѣлъ побѣлѣлъ отъ пѣна. Наоколо се издигаха грамадни мрачни скали. Все по-мрачна и по-величествена ставаше природата и все по-високо се издигаха въ небесата отвеснитѣ

стени на планината. Най-после блеснаха срѣдъ тъмнитѣ скали бѣлитѣ здания на свещения градъ. Слънцето залѣзваше и позлатяваше върховетѣ на планината. Снѣгътъ сякашъ горѣше на високия Парнасъ. А долу, въ мрачната клисура, тъмнината се сгъстяваше и мъглитѣ плъзнаха. И пратеницитѣ неволно си представиха грозния змей Питонъ, какъ напуска леговището си въ мрачната клисура и плъзва съ грамадното си люспесто тѣло изъ долината на Криса. Питонъ изпивалъ на една глѣтка всичката вода на рѣката, опустошавалъ полята и лакомо се нахвърлялъ върху хора и животни. Горитѣ потрепервали и скалитѣ падали, а нимфитѣ ужасени бѣгали, когато страшното чудовище излизало. Но ето явилъ се златокждравиятъ Аполонъ и съ златната си стрела поразилъ ужасния Питонъ на тѣва сщщото мѣсто, гдето се издигаше Делфи.

Всичко бѣ потънало въ мракъ, когато атинянитѣ стѣпиха въ Делфи.

На другия день, едва небето бѣ порозовѣло на изтокъ надъ планинитѣ и пратеницитѣ се опѣтиха къмъ свещения Касталски изворъ. Длъжни бѣха да се пречистятъ чрезъ измиване въ свещената вода и тогава да стѣпятъ въ светилището на Аполона. Пречистени, съ бѣли дрехи и лаврови вѣнци на главитѣ, тѣ тръгнаха къмъ свещената частъ на Делфи. Пѣтътъ вървѣше презъ пазарния площадъ. Въпреки ранното утро, вече се трупаше множество народъ. Жителитѣ изъ околността продаваха бикове, кози, овци — жертви за Аполона; и далечъ въ тишината се разнасяха провикванията на продавачитѣ, гласовѣтъ на тълпата, блѣненето и мукането

на животнитѣ. Та кой ли не бѣше на площада въ Делфи! Тукъ бѣха представители на всички страни. Надошли бѣха гърци отъ всички краища на Гърция и изъ гръцкитѣ колонии; имаше и жители на Италия, и жители на Фригия, Лидия, Сирия. Особенно силно изпъкваха финикийцитѣ съ пѣстротата и разкоша на дрехитѣ си; тамъ бѣха и спокойнитѣ, малко надменни перси, тъмнитѣ и съсрѣдоточени египтяни, бавнитѣ съ високи шапки и дълги завити бради вавилоняни. Тази пѣстрота на тълпата ясно показваше, колко далеко се бѣ разпространила славата на делфийския оракулъ на бога Аполона.

Въ свещената часть на Делфи се намираха всичкитѣ храмове на боговетѣ, олтаритѣ, съкровищницитѣ на разнитѣ гръцки градове, жилищата на жрецитѣ и на Питията, а срѣдъ тѣзи здания се издигаше храмътъ на Аполона, цѣлъ отъ бѣлъ мраморъ. Къмъ него се бѣ вече отправила процесията — отиваха да поднесатъ на бога тържественитѣ си жертви по случай празника; присѣдиниха се и атинянитѣ.

Съ хвалебни химни, които славѣха връшането на Аполона, богомолцитѣ се движеха къмъ храма. Напредъ вървѣха жрецитѣ, прорицателитѣ и Питията, всички въ бѣли дълги дрехи, съ лаврови вѣнци и свещени бѣли забрадки. Задъ тѣхъ носѣха въ златни кошници жертвени листенца, които изгаряха на този празникъ въ храма на Аполона. Понататкъ вървѣха разнитѣ служители на делфийскитѣ храмове, а следъ тѣхъ — грамадно множество отъ хора, дошли да залитватъ оракула.

Когато стигнаха до храма, задъ планината се показа червениятъ дискъ на слънцето. Високо се разнесе хвалебниятъ химнъ на Аполона, богътъ на свѣтлината и знанието, богътъ на всичко прекрасно, отъ чиито стрели загива тъмното и злото.

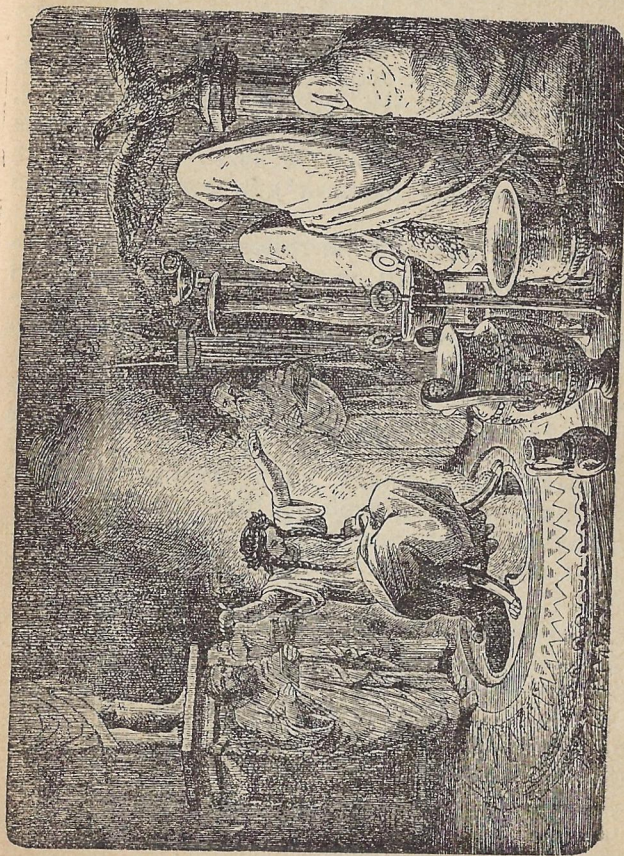
Следъ като принесоха опредѣленитѣ за празника жертви, при атинскитѣ пратеници дойде жрецъ и имъ събщи, че могатъ веднага да пристѣпятъ къмъ жертвоприношението, което трѣбваше да извършатъ, преди да се явятъ предъ оракула.

Пратеницитѣ отидоха заедно съ жреца при голѣмия жертвеникъ, издигнатъ предъ самия Аполонъ храмъ. Тамъ докараха и жертвенитѣ животни, предварително прегледани отъ жрецитѣ, за да нѣматъ нѣкакъвъ недостатъкъ, поради които не биха били угодни на Аполона. Животнитѣ бѣха укучени съ лаврови вѣнци и свещени бѣли превръзки; рогата на биковетѣ и козитѣ бѣха позлатени. Жрецътъ попрѣска жертвеника, хората и животнитѣ съ свещена вода, осветена чрезъ хвърленитѣ въ нея вжглени, взети отъ жертвеника. После, като взе изъ златнитѣ кошници ечемичени зърна, смѣсени съ свещена соль, и посипа съ тѣхъ главитѣ на животнитѣ, отрѣза отъ главитѣ имъ малко косми и ги хвърли съ молитва въ огъня, който горѣше на жертвеника. Жрецътъ високо канѣше Аполона да приеме жертвитѣ, които щѣха да заколятъ. Разнесоха се звучитѣ на флейтата и пѣнието на химна, а въ това време принесоха жертвитѣ и часть отъ месото имъ изгориха на жертвеника, заедно съ разни благоговония.

Следъ това пратеницитѣ влѣзоха въ храма.

Въ полумрака, който царѣше тамъ, ясно се различаваше голѣмиятъ позлатенъ триножникъ, обвитъ съ лаврови гирлянди; поставенъ бѣ надъ пукнатината въ скалата, отъ която излизаха замайващи газове. Казваха, че тѣзи газове били силата на Питона, която излизала направо отъ тѣлото му, заровено дълбоко въ недрата на скалата. Въ полумрака бавно горѣше огънь на жертвеника и въ кадилниците, а срѣдъ дълбоката тишина и таинственостъ тихо шуртѣше свещениятъ изворъ Казотисъ. . .

Но ето пакъ високо се разнесе химнътъ на делфийския Аполонъ и жрецитѣ въведоха въ „адитона“ Питията, — възрастна жена съ величествена външностъ. облѣчена съ дълга дреха, на главата съ златна корона и лавровъ вѣнецъ. Следъ като пи малко отъ водата на свещения изворъ и тури въ устата си нѣколко листа отъ свещеното лаврово дърво, Питията тържествено пристжпи и седна на триножника съ помощта на жрецитѣ. Тамъ се изправи съ плочка въ ржка и жрецьтъ-прорицатель, за да запише веднага това, което ще каже Питията. Високо запѣ хорътъ, ярко пламна огънътъ на жертвеника, димъ и благовония изпълниха „адитона“. Питията седѣше неподвижно. Внезапно по лицето ѝ премина сѣнка, тя страшно побледнѣ и очитѣ ѝ широко се разтвориха. Следъ малко потрепера, цѣлото ѝ тѣло се засвива въ силни гърчения, на устата ѝ се появи пѣна, очитѣ ѝ загорѣха съ нѣкакъвъ страшенъ, безуменъ блѣсъкъ, а коситѣ ѝ се прѣснаха по плещитѣ; протегна напредъ ржцетѣ си и високо извика. Хорътъ веднага млъкна. Атинянитѣ паднаха по очитѣ си въ свещенъ трепетъ, — като че самъ

Пития.

Аполонъ невидимо присъствуваше. И ето срѣдъ дълбоката тишина прозвучаха глухо произнасянитѣ отъ Питията несвързани думи, които едва се разбираха, но които жрецътъ бързо записваше. Внезапно тя млъкна и се занесе. Жрецитѣ веднага я свалиха отъ триножника и на ржце я изнесоха. Аполонъ си каза желанието, чрезъ устата на Питията: назова 10-тѣ имена на архонтитѣ—епоними ¹⁾ за новитѣ фили на Клистена.

Тозъ пжтъ жрецитѣ не трѣбваше да съставятъ сложенъ отговоръ, нито да го пишатъ въ стихове; достатъчно бѣше само да съобщатъ имената на епонимитѣ. А тѣ (жрецитѣ) бѣха добре осведомени за всичко, което ставаше не само въ Гърция, но и далечъ задъ границитѣ ѝ. Тѣ много добре знаеха, че въ Атина аристокрацията бѣ изгубила вече силата си и не можеше да се бори съ народа; затова смело можеха да взематъ подъ покровителството на Аполона новата наредба на Клистена.

Атинскитѣ пратеници излѣзоха весели отъ храма и веднага пратиха вестителъ въ Атина, да съобщи благоприятния отговоръ на оракула. Отговорътъ бѣ ясенъ и нѣмаше нужда да се допитватъ до онези тълкуватели, които живѣеха подъ сѣнката на делфийския храмъ и чиято главна работа бѣше да тълкуватъ неяснитѣ думи на оракула и да откриватъ мисълта му. На другия день пратеницитѣ трѣгнаха обратно къмъ Атина.

¹⁾ Архонтъ-епонимъ е главниятъ архонтъ въ Атина, по когото се е наричала и годината.

Атинянитѣ посрещнаха тържествено върналитѣ се отъ Делфи пратеници. Атинскиятъ нѣродъ ликуваше: като посочи имената на десетѣтъ епонимипокровители, делфийскиятъ оракулъ призна тържеството на народа надъ аристокрацията и освети новия демократически строй въ Атина.

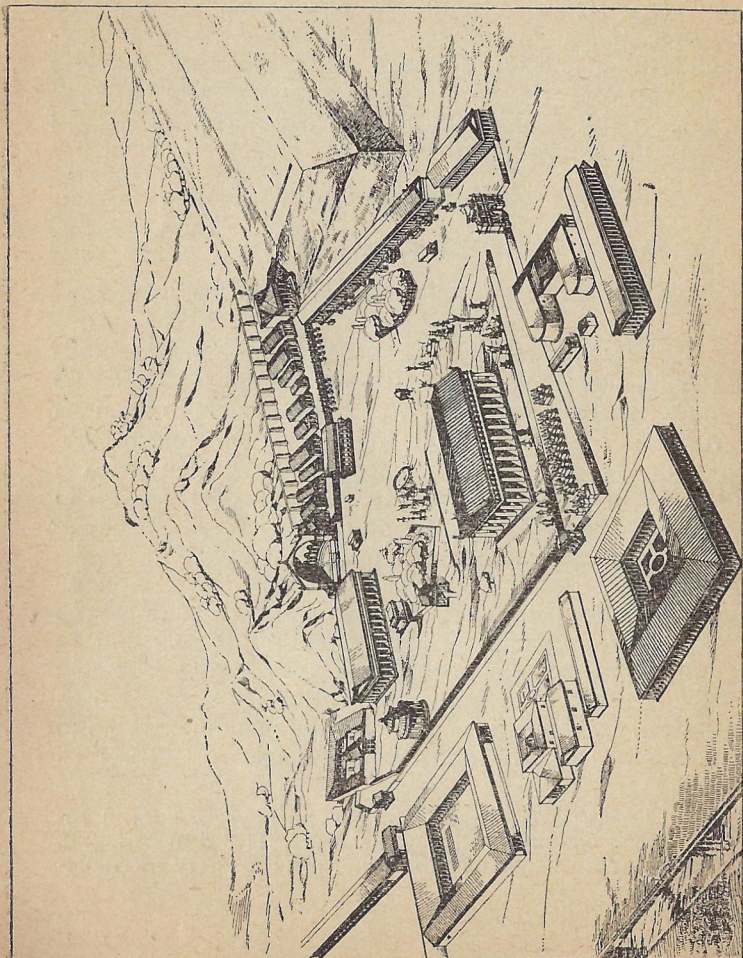
ОЛИМПИЙСКИ ИГРИ.

Бодуене де Куртене („Победитель“ прев. Ив. Кепова).

Вечерѣта, срещу първия день отъ новата олимпияда ¹⁾, две тълпи наводняваха свещения градъ на Елада и най-голѣмия отъ храмоветѣ — сияйната Олимпия. . . Блѣстящитѣ отъ бѣлота и злато безбройни статуи на богове, почитани герои и победители на игритѣ, се виждаха навсѣкжде: въ рехавитѣ храсти на Олимпия, при нозетѣ на Зевса-гиганта и по великолепнитѣ площади на Алтисъ — олтарѣтъ на цѣла Гърция. Тѣ гледаха отъ височината на подставкитѣ си, седѣха на богато издѣланитѣ си тронове, подпираха се на стройнитѣ колони, сияеха колѣничили въ сводоветѣ на храмоветѣ. Наоколо имъ шумѣше и се вълнуваше многобройната тълпа смъртни, чудѣше имъ се и се преклянаше. Съ лице студено и строго, облѣченъ въ кжсъ хитонъ ²⁾ —

¹⁾ Сроктѣтъ отъ една Олимпия до друга е билъ 4 години. Всѣка олимпияда е започвала отъ 11—15 иеромений, която дата се е падала ту къмъ края на юни, ту въ началото на юли.

²⁾ Дреха като риза.

пристѣпваше гордо, съ съзнателно достоинство спартанецътъ, господарьтъ и защитникътъ на Пелопонесъ. Елидецътъ, стопанинъ на най-почитаното мѣсто въ Гърция, съ важно спокойствие приемаше безбройнитѣ си гости и управляваше послушната тълпа. Строенъ и гъвкавъ, съ звученъ и изтънченъ говоръ, съ гиздаво и скъпо облѣкло — привличаше всички погледи прекрасниятъ атинянинъ. Въ хитони, избродирани съ източни образци, нахлуха шумно малоазиятски елини; тѣ бѣха мургави, съ хитъръ погледъ на търговци и се държеха като опитни моряци.

Тукъ бѣха и унизенитѣ месинци, които горчиво роптаеха противъ боговетѣ или покорно ги молѣха за отмъщение; и гражданитъ на свещената Тива и на златния Коринтъ, и пѣтници отъ всички краища на Гърция — отъ горещата Лакония до мрачната Тесалия и стръмно-планинския Епиръ. По брѣговетѣ на Алфей, край жилищата на жрецитѣ и жилищата на храмовитѣ служители, въ предградията на Елида, по пѣтя на свещенитѣ процесии и нивитѣ край пѣтя, гжсто се редѣха като разноцвѣтни гжби палаткитѣ на пристигналитѣ гости. Едни отъ странниците почиваха, уморени отъ дългия пѣтъ; други бързаха да отидатъ на упражненята въ гимназията¹⁾; трети се любуваха на храмоветѣ и паметниците или закусваха.

¹⁾ Мѣсто за физич. упражнения. гдето състезателитѣ се подлагали на 30 дневно изпитание.

На другия денъ като че самитѣ богове украсиха за великото праздненство на Гърция както небесния си, задоблаченъ дворець надъ гордия Олимпъ, така и земния — въ стенитѣ на Алтисъ. Прекрасниятъ Фебъ покри съ огнено-златни вълни величествения си тронъ — върхътъ на свещената планина и разтла подъ него разкошни пурпурни килими; а на бледната Еосъ заповѣда да свие свѣтло-розовия си плащъ. И ето все по-високо и по-високо се разгаряха надъ Олимпъ лжчитѣ на златноликия богъ: блещѣха като грамадни елмазени пера отъ свѣтлия шлемъ на нѣкой титанъ, облѣченъ съ зеления хитонъ на разтлалитѣ се гори. Скрити още въ сивата пелена на облацитѣ, небожителитѣ — богове изплуваха въ небесата на лекитѣ си бѣли ладии, направени за тѣхъ съ тризбеца на Посейдона отъ меки сребристи облаци. Гордо скрити отъ погледитѣ на презрѣнитѣ смъртни, тѣ се люлѣеха по вълнитѣ на свѣтлия лазуръ и се любуваха на игритѣ.

Седемъ дни вече траятъ свещенитѣ обреди, тържественитѣ шествия и жертвоприношения. Седемъ дни вече траятъ игритѣ, пѣснопѣнията на вдъхновенитѣ пѣвци и речитѣ на мждрецитѣ, стекли се отъ всички краища на Елада. А боговетѣ все тѣй ясно се усмихватъ и гледатъ отъ висината празника на робитѣ си. Нито веднъжъ бичътъ имъ не удари бурния дъждъ, нито веднажъ не блеснаха надъ хорскитѣ глави страшнитѣ гръмовни мечове.

Най-после, за седми пжтъ бледнеящото чело на лжчезарния богъ почна да се скланя за сънъ къмъ извисеното между облацитѣ легло на Олимпъ.

Приближаваше вече краятъ на седмия, последния день на игритѣ. При стениѣ на Алтисъ, които скриваха зрелището отъ женскитѣ очи, недостойни да гледатъ мощта и да се възхищаватъ отъ силата и изкуството на състезаващитѣ се, както и отъ всички погледи на ония, които не можеха да се събератъ въ свещената ограда, — безбройна тълпа нетърпеливо чакаше да се отворятъ вратитѣ, за да види най-последно увѣнчанитѣ герои. Напрегнатиятъ слухъ на това човѣшко сборище долавяше само едно възклицание, което цѣли седемъ дни заглушаваше високитѣ стени. Това име се произнасяше съ такъвъ безграниченъ възторгъ, че гласоветѣ, които се носѣха изъ Алтисъ, сякашъ замираха отъ вълнение и трептѣха като въ химнитѣ, които славятъ небожителитѣ.

Хелиосъ Мегарски, синъ на Лизандра! Да живѣе Хелиосъ! Да живѣе многократниятъ победителъ!

Тукъ, при самитѣ врати на Алтисъ, прилепила горещо чело до студения мраморъ, блѣскана отъ разгорещената тълпа, хванала се съ треперящи ръце за оградата, съ бледно лице, измокрено отъ сълзи, стоеше величествена жена. Като увѣхналъ, но все още прекрасенъ цвѣтъ, тя сияеше съ тъмния лазуръ на чуднитѣ си очи, съ разкошната си коса, тукъ-таме прошарена съ сребристи нишки, и съ божествената красота на формитѣ си, макаръ лишени отъ гъвкавостта и закръглеността на прежитѣ години. Блѣсъкъ на дивна хубостъ все още озаряваше образа ѝ и всички край нея казваха:

— На младини е приличала на Афродита.

Но тя нищо не чуваше, освенъ страстния викъ:

— Хелиосъ! О, многократни победителю!

Потокъ сълзи течеше отъ дивнитѣ ѝ очи, рж-цетѣ ѝ стискаха каменната ограда, а устнитѣ ѝ тихо шепнѣха:

— О, Хелиосъ! о, слънце мое! о, слънце на живота ми!...

Ето вече предъ вратитѣ се изтръгватъ отъ безброй уста страстнитѣ викове:

— О, несравнений, божественый, непостижимий! Честь и хвала тебе, велики сине на Мегара!

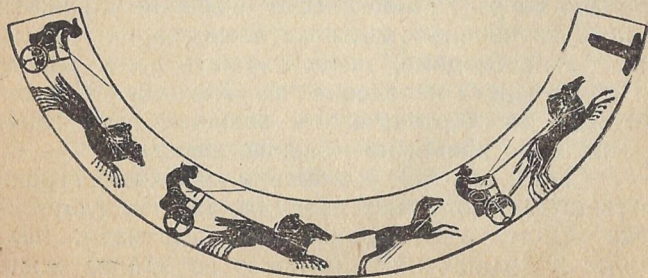
Вратата най-после широко се отвори. И две тълпи, разгорещени, като огромни пожари, се сблъскаха съ развълнувани гърди, пронизаха се съ свѣткавично пламнали погледи...

Ето го най-после дивниятъ избраникъ на боговетѣ! Тоя, който спечели рѣдъкъ вѣнецъ, сякашъ изплетенъ отъ много вѣнци, — победителтъ въ всички състезания. Той победи въ пентатлона,¹⁾ най-мжчниятъ отъ всички подвизи. Той победи при конското надбѣгване съ лекокрилата си колесница, неговата факла първа блесна при шарения стълбъ. Ето го най-славниятъ отъ всички победители, които нѣкога сж били увѣнчавани въ Олимпия; нему ще издигне гигантска статуя срѣдъ Алтисъ най-прочутиятъ ваятель на Гърция...

¹⁾ Пентатлонътъ се е състоялъ отъ петъ състезания: скачане, хвърляне дискъ, хвърляне копие, обикновено тичане и борене.

По тѣсната пжтека между дветѣ бури, летящи една срещу друга, вървѣше бавно въ златна колесница Хелиосъ Мегарски, неприкосновенъ като Зевсовъ олтаръ, почитанъ като самия гигантски олимпиецъ, прекрасенъ като бога на слънцето, когато, увличанъ отъ пламенната си любовъ къмъ земята, ѝ се явява въ пълния си блѣсъкъ. Той държеше съ желѣзна дѣсница четворката бѣлоснѣжни запѣхтѣни коне и изглеждаше тълпата съ тъмнолазурнитѣ си очи, сякашъ търсѣше нѣкого въ безбройното сборище. Олимпийски вѣнецъ разхлаждаше челото му срѣдъ черни вълнисти кждри, лекъ зефиръ издухваше отъ прекрасното му лице горещия пламъкъ на умората и цѣлуваше пурпурнитѣ му уста, горящи отъ страстьта на игритѣ...

Той стоеше на победната си колесница като стройна, висока колона, изваяна отъ мраморъ или бронзъ. И приличаше въ тоя мигъ на господарь на цѣла Елада. А тълпата, срѣдъ която минаваше, бѣ така робски покорна, така колѣнопреклонна, като робскитѣ народи на Персия и Египетъ предъ лицето на своя царь и фараонъ...

ВЪ СПАРТА.

(В. Перцевъ, „Ист. четива“).

Следъ свършването на народното събрание на площада, спартанскитѣ граждани се отправиха къмъ военния лагеръ, който се намираше срѣдъ града. Тамъ се намираха и казармитѣ, въ които живѣха дѣцата и по-младитѣ отъ 30 години момци. По командата на началницитѣ си гражданитѣ се построиха по роти и взводове; гимнастиката и военнитѣ упражнения почнаха. Младежитѣ пъкъ бѣха раздѣлени на групи по възраст: въ едни се намираха момчета отъ 7—18 год., въ други отъ 18—20 год., а въ трети отъ 20—30 год. и така се упражняваха тѣлесно. Спартанцитѣ прекарваха голѣма частъ отъ времето си въ гимнастически и военни упражнения и по този начинъ създаваха военната си сила; тя имъ бѣ необходима, за да държатъ подъ властта си подчиненото население въ Лакония. Нищо не можеше да ги отвлече отъ военнитѣ имъ занятия — ни лошо време, ни нѣкаква тревога.

Следъ два-три часа военни упражнения гражданитѣ шумно потеглиха къмъ палаткитѣ, гдето ставаха общитѣ имъ обѣди. Никой спартиатъ, навършилъ 20 години, нѣмаше право да обѣдва вкжщи; изключение се правѣше само за този, който закъснѣеше на ловъ или поради домашно жертвоприно-

шение. Даже царетъ бѣха длѣжни да обѣдватъ на общата трапеза. За издрѣжка на обѣдитъ всѣки спартиатъ внасяше всѣки мѣсець опредѣлено количество ечемичено брашно, вино, сирене, смокини и 100 обола пари¹⁾).

Гражданитѣ бързо пакъ се раздѣлиха на групи — по 15 души — и всѣка група зае отдѣлна палатка. Насѣдаха около дълга маса, на която бѣха наредени вече голѣми сждове съ вино и блюда съ хлѣбъ. Щомъ всички заеха мѣстата си, роби вне-соха голѣми паници, отъ които излизаше пара. Това бѣ прочутата спартанска черна чорба, която навсѣ-жде се славѣше по вкусъ и хранителность: гореща кръвь, подправена съ соль и оцетъ, съ парчета свинско месо вжтре. Изгладнѣли, всички бързо се заловиха да ядатъ. Само въ една палатка се заба-виха: неотдавна единъ отъ сътрапезницитѣ на тази палатка бѣ убитъ въ сражение и вмѣсто 15, тамъ бѣха останали 14 души. Трѣбваше да се избере новъ сътрапезникъ. Представи се единъ младъ спартанецъ Никой нищо нѣмаше противъ него, трѣбваше обаче, споредъ обичая, да бжде избранъ. Влѣзе единъ слуга, който носѣше на главата си една малка чаша; всѣки пусна въ чашата по едно топче хлѣбъ; този, който бѣше противъ младия спартанецъ, трѣбваше предварително да смачка топ-чето хлѣбъ, и ако въ чашата се намѣрѣше макаръ и едно смачкано топче, кандидатътъ оставаше не-избранъ. Тозъ пжтъ обаче всички топчета бѣха кржгли и най-възрастниятъ отъ сътрапезницитѣ покани

¹⁾ 16 лв.

младия спартанецъ да заеме мѣстото си на трапезата.

Спартанскитѣ момчета нѣмаха право да обѣдватъ заедно съ възрастнитѣ на общественитѣ трапези. Тѣ обѣдваха отдѣлно въ казармитѣ си и по-неже ги хранѣха доста оскждно, почти винаги бѣха гладни. За да развиятъ у тѣхъ предприемчивость и хитрость, възрастнитѣ ги поощряваха да крадатъ отъ тѣхната трапеза и отъ общественитѣ кухни, или отъ градинитѣ на богатитѣ хора. Ето въ една отъ палаткитѣ влѣзоха нѣколко момчета на 13—15 години, съ намѣрение да си пооткраднатъ нѣщо, па и да послушатъ разговоритѣ на възрастнитѣ. Обикновено мълчаливи и навжсени, спартанцитѣ въ време на ядене обичаха да разправятъ за минали работи и да се шегуватъ; не пречеха на децата да слушатъ, като мислѣха, че това ще бжде полезно за тѣхъ. Спартиятътъ, който въ това време разправяше нѣщо на новия си сътрапезникъ, погледна децата и високо продължи: „Да, млади човѣче, у насъ въ Спарта обичаитѣ не сж като въ други мѣста. Богатиятъ човѣкъ не може да се радва на богатството си, той не може да се ползува отъ него както трѣбва, затова, защото е длъженъ да обѣдва на една софра съ бѣдния; не може да покани приятелитѣ си на обѣдъ вкжши, да се похвали предъ тѣхъ съ скжпоценни прибори, добре наредена кжща и изобилно ядене. Ето защо говорятъ, че въ Спарта богътъ на богатството е слѣпъ и лежи безжизненъ и неподвиженъ“. — Всички присжтстваващи внимателно слушаха. Поощренъ отъ вниманието, той добави: „Да, обичаятъ да се обѣдва за

едно има голѣмо значение и за войната ; тѣй като обѣдваме по дългъ всѣки день заедно, свикваме единъ съ другъ и затова на война здраво се държимъ единъ за другъ ; никой отъ насъ нѣма да напусне другаря си въ бой и ще го защитава като роденъ братъ“. — Да, подзе другъ сътрапезникъ, не напразно се славимъ като най-храбри хора въ цѣла Елада, и нѣма за насъ по-голѣмъ позоръ отъ този, да оставишъ бойното поле, за да си спасишъ живота. У насъ даже и майкитѣ се отказватъ отъ такива синове. Слушахъ, че е дна спартанка, като се научила, че синъ ѝ побѣгналъ отъ неприятеля, писала му : „За тебе се носи лошъ слухъ, оправдай се или умри!“ И други се присъединиха къмъ разговора. „И мжжетѣ ни не сж страхливи, — каза единъ ; — скоро срещнахъ наши съграждани да се връщатъ отъ ловъ и имъ казвамъ : „Щастливи сте, че не сте срещнали тамъ разбойници“. — „Не, щастливи сж разбойниците, — ми отговарятъ тѣ, — че не сж ни срещнали“. Всички се разсмѣха на остроумния отговоръ и така весело разговорътъ продължи. Пошегуваха се и съ децата, но тѣ търпеливо понесоха закачкитѣ, защото знаеха, че възрастнитѣ изпитватъ търпението имъ и че спокойствието и хладнокръвието много се почитатъ въ Спарта.

Между това изядоха черната чорба. Слугитѣ поднесоха сирене, маслини и смокини, съ която закуска обикновено се свършваше общата трапеза, ако нѣкой отъ сътрапезниците не прибавѣше доброволно нѣщо отъ щастливия си ловъ въ Тайгетската гора. Но днесъ такава прибавка нѣмаше

и затова всички се заловиха за закуската. Но изведнаж забележиха, че бѣ изчезнала голѣма частъ отъ поднесеното, а заедно съ това бѣха изчезнали и децата. Сътрапезниците се разсмѣха: „Храбри момчета, извика нѣкой, добре си извършиха работата!“ Спартанцитѣ поощряваха сполучливата кражба, но тежко наказваха тѣзи, които хванѣха на мѣстопрестѣпленieto. Наказваха ги не зарадъ самата кражба, а за неумението и непохватността имъ.

Така весело се свърши обѣдътъ и като изпѣха пеанъ¹⁾ въ честь на боговетѣ, сътрапезниците се разотидоха. Всички обаче не си отидоха вкѣщи. Само по-възрастнитѣ отъ 30 години имаха право да прекаратъ останалата частъ отъ деня у дома си; по-младитѣ бѣха длѣжни да се върнатъ въ общитѣ казарми, гдето оставаха подъ надзора на строгитѣ си началници даже и нощѣмъ, както и седемгодишнитѣ момченца.

* * *

Рано сутринята на другия день, по прашнитѣ улици на Спарта, вървѣха нѣколко отряда млади хора. Тѣ бѣха въорѣжени съ кѣси мечове и всѣки носѣше малъкъ запасъ храна за нѣколко дни. Отъ загорѣлитѣ имъ лица лѣхаше смѣлость и храбрость, очитѣ имъ бодро гледаха. Съзнаваха важността на дѣлото, за което ги пращаха: да въдвоятъ редъ срѣдъ илотитѣ, които бѣха почнали да се бунтуватъ, и жестоко да накажатъ по-опаснитѣ

¹⁾ Хвалебна пѣсень.

отъ тѣхъ. Въ отряда имаше съвсемъ млади момчета, едва излѣзли изъ детската възраст.

Безъ страхъ обаче крачеха тѣ. И отъ какво ли да се страхуватъ? Нима животътъ на детскитѣ имъ години не бѣ по-тежъкъ и отъ най-тежкия походъ? Тѣ знаеха, че ще спятъ подъ открито небе на голата земя, ще се хранятъ съ каквото намѣрятъ, ще бждатъ изложени на опасности. Но нима всѣкидневната постелка на спартанското момче, направена отъ трѣстиката на р. Еврота, бѣше по-удобна отъ голата земя? Нима полугладниятъ животъ въ казармата, жестокиятъ бой съ прѣчки за нищо и никакво бѣха по-леки отъ лишенията въ военно време? Леко ли бѣше да ги биятъ всѣка година въ опредѣленъ день предъ олтара на Артемида, безъ всѣка вина, само за да ги навикнатъ на бой и издържливостъ? Не умираха ли нѣкои въ време на боя, безъ да издадатъ нито звукъ отъ болка? Какъ да не бждатъ весели сега, когато се бѣха отървали отъ строгитѣ си възпитатели и началници, отъ суровия казарменъ животъ! При това сега ще могатъ да покажатъ и храбростта си, като избиятъ повече илоти.

Скоро момцитѣ излѣзоха изъ Спарта и предъ тѣхъ се откри плодородната долина на Еврота. Срѣдъ узрѣлитѣ вече ечемичени ниви, маслинени градини и лозя, бѣха прѣснати многочисленитѣ и гжсто населени села на илотитѣ. Ето почнаха да се очертаватъ бѣлитѣ стени и плоскитѣ покриви на илотскитѣ кжщурки. Външниятъ видъ на тѣзи кжщурки не бѣше много лошъ: илотитѣ изобщо не живѣеха много бедно. Срѣдъ тѣхъ имаше

даже заможни хора. Илотитѣ не приличаха по положението си на робитѣ отъ останала Гърция. Наистина тѣ не бѣха свободни, не можеха да напушатъ земята си и да се мѣстятъ гдето искатъ, но пъкъ не бѣха и въ пълната власт на господаря си: тѣхъ не можеха нито да ги купуватъ, нито да ги продаватъ. Свободни бѣха и да се женатъ по свой изборъ. Но за земята, която спартанцитѣ имъ отстъпваха за временно ползуване, бѣха длъжни редовно да пращатъ данъцитѣ си въ Спарта: ечемикъ, масло и вино.

Недалечъ отъ първото илотско село спартанцитѣ се отбиха отъ пътя, раздѣлиха се на малки групи и се скриха въ маслиненитѣ градини и въ лозята. Да нападнатъ илотитѣ открито не смѣха, защото знаеха, че сж мнозинство и че между тѣхъ има храбри и силни хора. Ще ги причакатъ, като отиватъ на работа. По-нетърпеливитѣ обаче се примъкнаха тихо по-напредъ. Край селото вече работѣха двама илоти — старъ и младъ: разкопаваха далечъ отъ другитѣ селяни маслиненитѣ дървета. Копаяха и се разговаряха за неотдавнашното поражение на спартанцитѣ.

„Ехъ, добре би било, ако месенцитѣ можеха да разрушатъ до основа проклетата Спарта! — съ злоба каза младиятъ илотъ. Живѣятъ спартиатитѣ на нашъ грѣбъ, хранятъ се само съ това, което имъ занесемъ, а тѣ си знаятъ само гимнастиката и войната. Другитѣ гърци за бездѣлие наказватъ, а у тѣхъ бездействието се счита за почетна работа“.

— „Затова сж и силни, — отговори стариятъ. Ако не се занимаваха постоянно съ военнитѣ работи,

ако не прекарваха по-голъмата частъ отъ живота си въ лагеритѣ, мъчно биха могли да одържатъ властѣта си надъ насъ: та ние сме 20 пѣти повече отъ тѣхъ!“ — „Да, така е, — прибави младиятъ, отъ това обаче намъ не е по-леко. Тѣ ни ограбватъ, взиматъ ни това, което изработваме съ кървавъ потъ, и ни отплащатъ съ грубостъ и жестокостъ. Ето, менъ ме зведоха веднажъ въ Спарта, да прислужвамъ на общитѣ обѣди. Свинарътъ по-добре се отнася съ свинитѣ си, отколкото тѣ се отнесоха съ мене. А по-голъмиятъ ми братъ отведоха на война съ месенцитѣ и го държаха въ войската като товарно животно: не се сражаваше, а само носѣше щитоветѣ на войницитѣ¹⁾. Нѣма що да се каже, хубаво занятие за грѣкъ!“ И като хвърли мотиката, младиятъ илотъ трѣгна къмъ изворчето, което наблизо шуртѣше, да пие вода. Не бѣше му сждено обаче да стигне дотамъ: едва се скри задъ дърветата и трима спартански момци забиха ножоветѣ си въ гърба и шията му. Проявеното отъ него недоволство отъ Спарта бѣ достатѣчно престѣпление за смъртно наказание. Безъ викъ падна илотътъ на земята, а спартанцитѣ пакъ се скриха въ храститѣ да причакватъ други жертви.

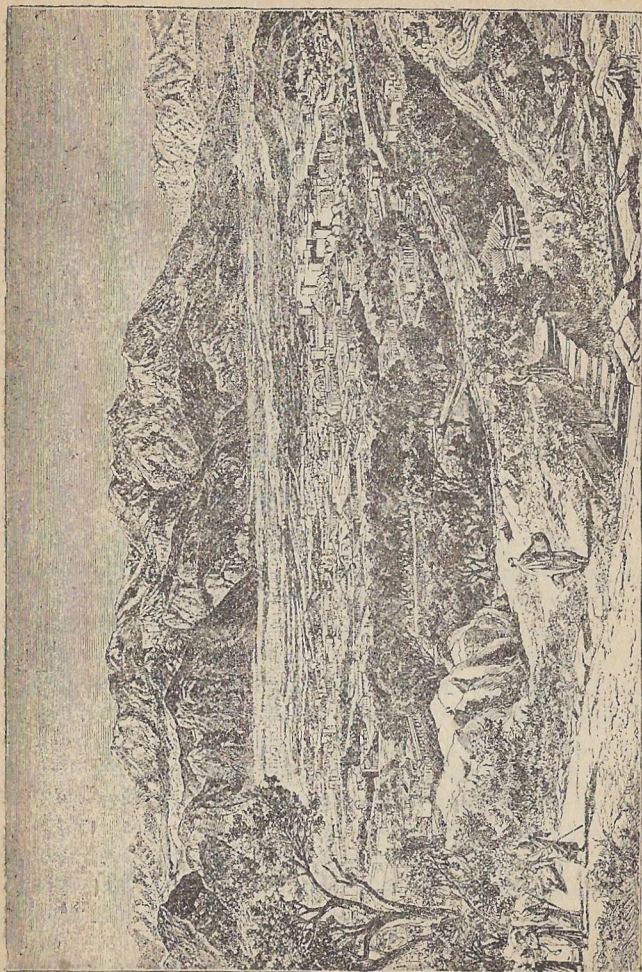
Друга група спартанци, скрити край пѣтя, се приближиха още повече. Насреща имъ вървѣше илотъ, като мѣкнѣше натоварена количка; той бѣ на срѣдна възраст, високъ, съ широки плещи и тежко стѣпяше. „Не ще се лесно разправимъ съ

¹⁾ По-късно — въ V в., почнали да взиматъ илотитѣ въ войската да служатъ като лековѣоржени,

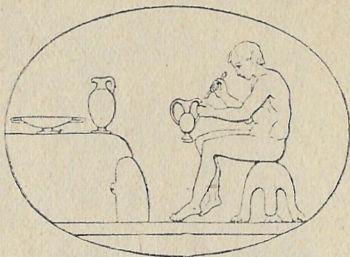
него, ако ни грабне меча“, — пошепна спартавецътъ на съседа си, бързо скочи връзъ илота и го удари съ меча си право въ гърдитѣ. Убиха го и бързо свлѣкоха трупа и количката му въ трѣстиката на Еврота. Такива убийства на илоти, виновни само зарадъ силата и здравето си, никакъ не бѣха рѣд-костъ. По тозъ начинъ спартанцитѣ предварително, преди да избухне възстанието, се избавяха отъ опаснитѣ си противници... Въобщо, когато спартанцитѣ нападаха илотскитѣ села, съвсемъ не се грижеха да убиватъ само „подозрителнитѣ“ и виновнитѣ. Тѣ се стараеха да извърцатъ колкото се може повече убийства, та да наплашатъ илотитѣ и да имъ покажатъ, колко кратка и безпощадна е разправата на спартиатитѣ и колко е опасно да имъ се съпротивляватъ.

Спартанцитѣ прекараха цѣлия день скрити въ лозята и маслиненитѣ градини. Много непредпазливи разговори подслушаха и много илоти платиха съ живота си за ненавистъта си къмъ спартиатитѣ. Тѣзи отъ тѣхъ, които спартанцитѣ намѣриха насаме, далечъ отъ другитѣ, веднага убиха; а други само набелязаха и съ тѣхъ се разправиха тайно презъ нощъта. Ужасъ обхвана на другия день илотитѣ, когато почнаха да намиратъ изъ разни скрити мѣста труповетѣ на съселянитѣ си; разбраха чие дѣло бѣше това и още по-силно пламна въ сърдцата имъ ненавистъта къмъ спартанцитѣ...

А спартанскитѣ момци се бѣха вече настанили около друго село и на друго мѣсто се бѣха заловили за жестокото си и коварно дѣло...

Спарта.

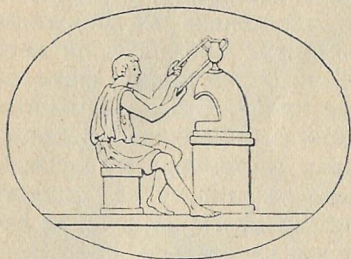
ВЪ АТИНА.

(П. Гиро, „Ист. четива.“).

Надвечеръ Диогенъ дойде съ менъ да се разходимъ малко изъ Атина. Тръгнахме най-напредъ край брѣга на Илиса да подишаме чистъ въздухъ. Тукъ стоеха още закъснѣли рибари. Единъ отъ тѣхъ, съ извехтѣла безъ поли шапка, свитъ на брѣга, съсрѣдоточено наблюдаваше вждицата си. Другъ измъкна своята съ една едра риба. Третиятъ, старецъ съ мрачно лице, се подпираше съ тоягата си, носѣше плетена тръстикова кошница, пълна съ риба. По-надолу отъ тѣхъ единъ селянинъ си почиваше и пиеше отъ кратунка вода.

Наврѣщане пожелахъ да минемъ презъ занаятчийския кварталъ Керамикъ. Отъ работилницитѣ се чуваше чукане и пѣсни. Назърнахъ въ една ковачница. Ковачътъ и малкиятъ му синъ, съвсемъ голи и изпотени, удряха съ тежъкъ чукъ зачервени

кжсове желѣзо подѣ надзора на купувача. По-нагоре, въ друга ковачница, правѣха и позлатяваха щитове и други оржжия. Въ съседната грънчарница правѣха прочутитѣ атински черни вази, съ огненочервени образи по тѣхъ. Грънчарското колело се въртѣше, майсторътъ ги мажеше съ нѣкакъвъ съставъ отъ желѣзенъ окисъ и ги туряше да се пекатъ въ специално направената за тая цель пещъ. По-нататкъ

Грънчарь.

се гушеха една до друга столарски, дърводѣлски, тепавичарски, шивашки и обушарски работилници. Въ тѣхъ работѣха ту чужденци, ту роби, пуснати отъ господаритѣ си да работятъ самостоятелно, срещу опредѣлено задължение. Повечето отъ тѣхъ работѣха за нѣкой търговецъ—прекупувачъ. Работата имъ бѣ раздѣлена, за да върви по-бързо: едни само кроеха обувкитѣ, други ги шиеха, едни шиеха само намѣтала, други само горни дрехи, трети само работнически блузи и т. н.

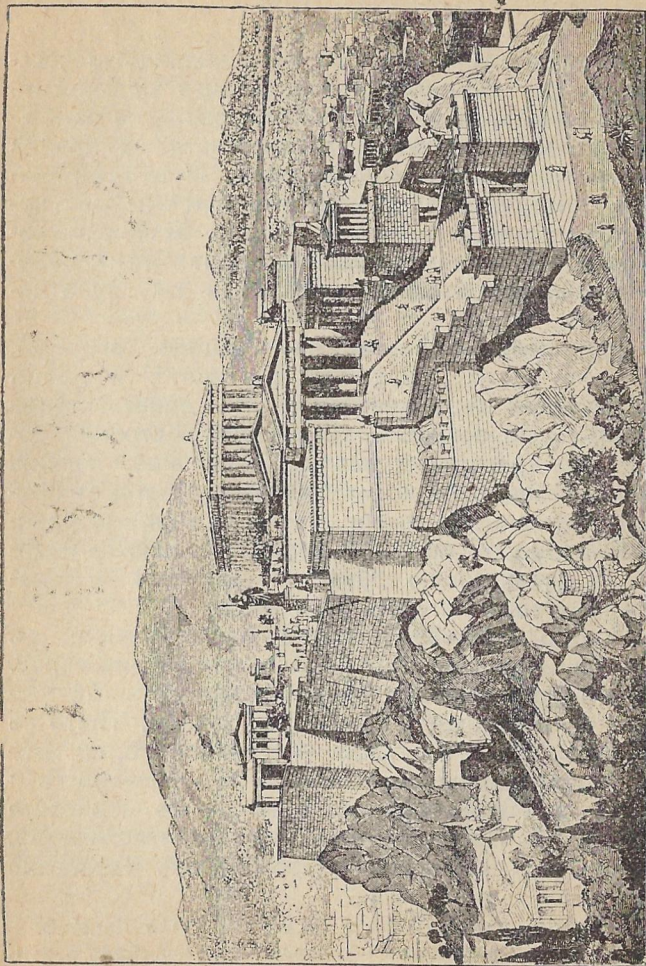
Зачуди ме обаче неугледността на занаятчийскитѣ кжщички. Повечето отъ тѣхъ бѣха сгушени

до скалитѣ, имаха каменъ подѣ и по две много малки стаички: едната бѣ работилницата, другата — жилището на занаятчията. Тукъ-тамѣ се виждаше по една външна стълба, която водѣше въ таванския етажъ, който изглеждаше, че даваха подѣ наемъ. Улицитѣ бѣха пълни съ боклукъ и миризми.

Но като си спомнихъ околността на Пирейското пристанище, разбрахъ защо цари такава беднотия въ тоя занаятчийски кварталъ. Нима тия дребни занаятчийи можеха да конкуриратъ на голѣмитѣ фабрики тамъ? Спомнихъ си десеткитѣ кожени фабрики, чиито господари бѣха най-виднитѣ и богати хора въ града. Ето ковачницата на Пантениета съ 30 роби, оржжейната фабрика на Демостеновия баща и фабриката му за мобили съ по 30 роби, фабриката за щитове на адвоката Лизий съ 120 роби. И колко други за вази, за хубави мобили, украсени съ слонова кость и сребро, за музикални инструменти, за лампи и т. н..

Като разговаряхме за тѣхъ съ Диогена, приближихме къмъ площада. Отъ дветѣ страни на улицата, по която вървѣхме, се редѣха хубавитѣ магазини на Атина. Ето една фурна съ чудеснитѣ атински хлѣбове (артосъ) и прочутитѣ изъ цѣла Гърция сладки; тамъ работѣха по цѣли нощи десетки роби. Наредъ съ нея имаше модна обушарница на единъ чужденецъ (метекъ), дошелъ отъ Кносъ, който бѣ прочутъ съ майсторитѣ си обушари. Той бѣ любимецъ на атинскитѣ дами и имаше много готови обувки и сандали, изработени отъ 13-тѣ му роби.

По-нататъкъ се редѣха бръснарници, парфюмерии, сарачници, златари. Хубаво облѣченитѣ имъ

Акрополь.

господари постоянно посрѣщаха и изпращаха посетителитѣ си. Най-много свѣтъ сякашъ влизаше въ сарачницитѣ: тукъ се събираха синоветѣ на заможнитѣ атиняни да спорятъ за качества на конетѣ си, за които плащаха голѣми суми. Често тукъ влизаха и учители—софисти съ ученицитѣ си, да търсятъ нови ученици и тогава почваха безкрайни научни и политически разговори. Робитѣ пѣкъ работѣха и мълчеха, а господаритѣ имъ ги грубо навикваха.

Най-после излѣзохме на площада (агората). Изкачихме се на една отъ портицитѣ и предъ насъ се откри цѣла панорама. Отъ едната страна площадътъ бѣ ограденъ съ платани и стройни тополи; отъ другата страна се издигаше изящна портика, стеничѣ на която бѣха нарисувани съ прекрасни картини. На разни мѣста се виждаха бронзовитѣ статуи на древнитѣ герои. Красиво се издигаше и зданието на „Съвета“ (Булето) и зданието на Народния създъ (Хелиеата).

Всичко бледнѣеше обаче въ сравнение съ Акропола — масивна скала¹⁾ съ площадъ²⁾ на върха. Стрѣменъ отъ всички страни, Акрополътъ бѣ полегатъ и достъпенъ само отъ западъ, гдето се намираще двойната стълба на Пропилеитѣ, по сръдната на която минаваше пѣтътъ за колесницитѣ и процеситѣ. Великолепно подножие за атинското изкуство бѣ Акрополътъ и тамъ величествено се издигаше статуята на Атина Промяхосъ³⁾. Направена

1) 100 м. висока. 2) 300 м. дълъгъ и 130 м. широкъ.

3) т. е. сражаваща се въ първитѣ редове; била е 9 м. висока.

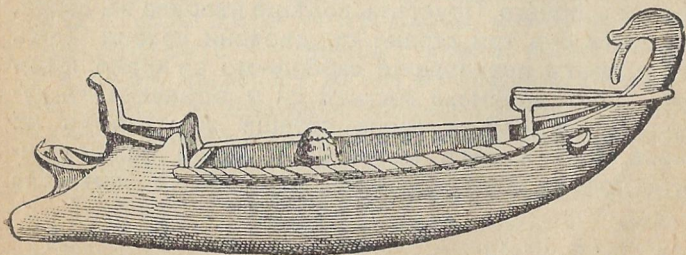
бѣ тя за споменъ на гръцката победа надъ перситѣ отъ прочутия скулпторъ Фидий, който бѣ направилъ отъ злато и слонова кость и величествената статуя на Зевса въ Олимпия. Спокойна и величествена, Атина сякашъ съзерцаваше града. На правилни гънки се спущаше двойната ѝ туника, въ дѣсната си ржка държеше копие, а въ лѣвата щитъ. Разправяха дори, че златниятъ гребенъ на шлема ѝ и острието на копието ѝ, като блещѣли на слънцето, се виждали далечъ отъ морзто. Задъ тази дивна статуя красиво се очертаваха стройнитѣ колони на храма на Атина — Партенона.

Съ мъжа се раздѣлихме съ великолепната гледка и слѣзохме пакъ на площада. Изъ него бѣха разположени много палатки, чиито стопани шумно предлагаха на многобройнитѣ купувачи разнообразната си стока: зарзаватъ, яйца, бѣлъ хлѣбъ, медъ, масло, орѣхи, кестени, маслини. Около площада се редѣха пакъ дюкянчета на търговци на благовония, сарафи, бръснарници и други такива, въ които непрекъснато влизаха и излизаха. Повечето отъ посетителитѣ имъ бѣха дошли да си поговорятъ и да чуятъ новинитѣ. Предъ вратитѣ имъ ту се разотиваха, ту отново се трупаха хора, които подхвърляха остроумни и оскърбителни забележки по адресъ на лицата, които се разхождаха. Поспрѣхме се съ Диогена да погледаме и да послушаме бодливитѣ подигравки, присмѣхътъ на които бѣ майсторски прикритъ. Мина единъ готвачъ-робъ съ бръсната глава и гладко лице и носѣше въ едната си ржка чиния съ ядене. Следъ него минаха

още трима съ кошници, пълни съ грозде; носѣха и опитомени зайчета, купени на пазара. Стара прегърбена бавачка разхождаше едно дете, грижливо увито съ намѣтало и съ шапка на глава. Следъ всѣкиго отъ тия минувачи отправиха по нѣкоя зачка. Задъ тѣхъ се зададоха двамина много небрежно облѣчени и тутакси привлѣкоха вниманието на всички. Градъ отъ зачкати се изсипа и по тѣхенъ адресъ. Обаче това не бѣ нищо въ сравнение съ онова, що наприказваха по адресъ на едно конте, което пристѣпваше надуту, като носѣше въ ржка бастунче и намѣтало, чиито гънки бѣха грижливо наредени.

Дръпнахъ Диогена и тръгнахме къмъ другия край на площада. Тукъ-тамѣ подбрани компании водѣха поучителни разговори подъ нѣкоя отъ портицитѣ, каквито много се срѣщатъ изъ града. Богатъ гражданинъ, придруженъ отъ слугата си, съ сгъващо се столче въ ржка, търсѣше по-сгодно мѣсто да поседне на площада. По-нататъкъ се сблъскахме съ другъ богаташъ въ носилка. Но Диогенъ ми каза, че това е изключение: повечето ходѣли пеша, за да не предизвикватъ завистъ и злословие. Разказа ми още, че площадътъ и улицитѣ на града сж особено интересни въ военно време, когато многобройнитѣ известители на новини чертаятъ по земята или по стенитѣ карти на мѣстността, гдето се намира войската, гръмогласно съобщаватъ за побѣдитѣ и тайно шепнатъ за пораженията. А наоколо имъ се трупатъ граждани, жадни за новини; сподѣлятъ надежди и съмнения, макаръ и непознати помежду си, — атинянитѣ сж много общителни и лесно се сближаватъ.

Излѣзохме отъ площада на главната улица. Надписитѣ надъ вратитѣ на кжщитѣ ми привлѣкоха вниманието. „Кжщата се продава, кжщата се дава подъ наемъ“ или „кжщата принадлежи на еди кой си, данѡ нищо лошо не се вмъкне въ нея“ — се четѣше по тѣхъ. Главната улица бѣ мжчно проходима, понеже бѣше препълнена отъ конници, хора съ колички, носачи на вода, глашатаи, просяци, работници и много други. Бутаха и блѣскаха ни отвсѣкжде. Спрѣхме се съ Диогена да погледаме малки дресирани кученца, но единъ работникъ, съ голѣма греда на рамо, блѣсна Диогена и му викна: „Пази се!“ — „Нима искашъ пакъ да ме ударишъ?“ — му отвърна тутакси Диогенъ. Следъ това той забърза да се прибираме, защото се мръкваше вече, а нѣмахме нито факелъ, нито фенеръ да си свѣтимъ. При това нѣмахме и слуги, които да ни пазятъ отъ нападение; нощнитѣ обири изъ улицитѣ бѣха нѣщо обикновено въ Атина, макаръ че имаше пазачи, които обикаляха ноще града.

Свѣтилникъ.

ДОМАШНИЯТЪ ЖИВОТЪ НА АТИНЯНИНА ¹⁾).

(К. Сивковъ, „Ист. четива“).

Съмваше се. Всичкитѣ домашни роби въ кжщата на атинянина Ксантия бѣха вече станали, — знаеха, че и господарьтъ имъ става рано. Ксантий бѣ богатъ човѣкъ — търгуваше съ сждове. Както повечето атински кжщи, кжщата му бѣ едноетажна и бѣ направена отъ кирпичъ, хубави греди и дъски. Лицето ѝ бѣ заето отъ конюшнитѣ и магазинитѣ, които Ксантий даваше подъ наемъ. Наредъ съ тѣхъ бѣ входътъ на кжщата, при който стоеше жертвеникъ въ честь на богинята Хеката и боговетѣ Хермесъ и Аполонъ ¹⁾). По стенитѣ на пруста имаше рисунки и надписи, които трѣбваше да пазятъ кжщата отъ крадци и зла напасть. На входната врата имаше металическо чукче; щомъ нѣкой почукнѣше, отвжтре се обаждаше кучето съ яростенъ лай, следъ което излизаше вратарьтъ, чието жилище бѣ наредъ съ пруста. Прустътъ водѣше направо въ двора, оградень отъ три страни съ дървени колони. Тамъ господарьтъ прекарваше свободното си време презъ деня, тамъ приемаха гоститѣ си и обѣдваха въ хубаво време. Срѣдъ двора стоеше жертвеникъ на Зевса, а въ жглитѣ му — жертвеници на домашнитѣ богове. Задъ колонитѣ на двора се намираха

¹⁾ V в. пр. Хр.

²⁾ в. „Ист. христоматия“ кн. V.

спалнитѣ, складовѣтѣ и гостнитѣ стаи. Право срещу входната врата бѣше мжжката зала, въ която се събираше цѣлото семейство и гдето се намираше домашното огнище на богинята Хестия, неговата покровителка. Тукъ правѣха тържествено жертвоприношение на петия день следъ раждането на всѣко дете въ семейството, като обикаляха съ новороденото около огнището; тукъ празнуваха кръщението му на десетия день отъ раждането, като принасяха жертви на Аполона, Артемида и на нимфитѣ, воднитѣ божества, пазители на юношеството. Пакъ тукъ извършваха тържествени жертвоприношения въ честь на боговетѣ-покровители на брака, когато женѣха дъщеря. Тукъ правѣха поменъ чрезъ жертвоприношения на умрѣлитѣ прадѣди, покровителитѣ на кжщата. Най-последъ тукъ правѣха всѣки день и разни свещени излияния съ вода и вино.

Отъ мжжката зала се влизаше въ женското отдѣление—гинекея, който бѣше недостъпенъ за чужди мжже. Задъ гинекея бѣ градината отъ лози и маслини, обрасла околорвръстъ съ тополи, кипариси и платани. Въ мжжката зала се намираха фурната и кухнята, а подъ двора — избата, въ която бѣха наредени амфоритѣ — глинени гърнета, пълни съ вино и дървено масло. Въ жгъла на градината бѣше банята, която използуваха предимно женитѣ, тъй като мжжетѣ ходѣха въ общественитѣ бани, гдето можеха да срѣщнатъ познатитѣ си.

Мръсно и неуредено бѣ въ кжщата и въ двора на Ксантия. Въ стаитѣ нѣмаше печки и зиме ги отопляваха съ мангали, които палѣха съ сухи дърва и борина. Печка съ кюнци имаше само въ кухнята.

За освѣтление си служеха съ борина, макаръ че Ксантий имаше и отъ новитѣ атински маслени лампи; тѣхъ обаче палѣха само въ тържествени случаи. Димътъ отъ мангала, борината и лампитѣ бѣ покриль съ дебелъ черенъ слой стенитѣ на кжщата. По тѣхъ бѣха окачени оржжия, но това малко ги украсяваше. Изъ двора лежеха купища боклукъ; купъ боклукъ имаше и предъ входа

Наредбата на стайтѣ бѣ проста; сгъващи се столове безъ облѣгала, кресла, пейки край стенитѣ, сандъци, покрити съ килими и малки маси за сждоветѣ. Въ спалнитѣ стаи имаше кревати; креватътъ бѣ една рамка, закрепена на четири низки крака и преплетена съ ширити. Дюшецитѣ имъ бѣха отъ вълна и перушина и бѣха покрити съ одеяла. Надъ тѣхъ стоеха вълнени възглавници.

Когато Ксантий стана, единъ робъ извади отъ сандъка кжса бѣла вълнена риза безъ ржкави, наричана хитонъ и едно намѣтало, което се състоеше отъ едно квадратно парче платъ. Ксантий облѣче хитона сръчно и уви намѣталото около тѣлото си, като премѣтна края му презъ лѣвото си рамо и остави свободна дѣсната си ржка. После върза съ ремъци сандалитѣ на краката си и бѣ готовъ за излизане. Но преди да излѣзе отъ кжщи, направи на домашното огнище излияние съ вода на боговетѣ, запали благовония и прочете молитва. Следъ това другъ робъ му поднесе рѣзенъ хлѣбъ, натопенъ съ вино, — първата му закуска, и той излѣзе, придруженъ отъ друго момче — робъ, споредъ обичая на заможнитѣ атиняни.

Ксантий отиде най-напредъ въ бръснарницата,

гдето можеше да научи най-бързо последнитѣ новини отъ бойното поле. Времената бѣха тревожни, Клеоновата партия надделя надъ миролюбивата партия и атинската флота бѣ изпратена въ Пелопонезъ. Войната се бѣ пренесла въ морето, а това застрашаваше търговията. Никой обаче не знаеше нѣщо положително. Ксантий тръгна къмъ пазара, гдето накупи провизии за обѣдъ; оттамъ отиде въ собствения си магазинъ. Тамъ го чакаше вече важенъ купувачъ, комуто той продаде много сждове.

А вжщи, скоро следъ излизането на Ксантия, всички станаха и се раздвижиха. Двамата му поголѣми сина, придружени отъ роба-педагогъ, отидоха на училище; тримата по-малки, които нѣмаха още 7 години, жена му Андромаха и тритѣ му дъщери останаха вжщи. Въ женското отдѣление — гинекея — слугинитѣ-робини се разтичаха: стопанката бѣ много взискателна и строга. Докато дветѣ ѝ дъщери — на 13 и 15 год. — се обличаха съ помощта на слугинята, домакинята се окжпа въ топла вода, а прислужницата я намаза съ благоуханно масло. После ѝ помогна да се облѣче: най-напредъ облѣче дългъ до петитѣ хитонъ отъ тънакъ бѣлъ платъ, съ цвѣтна обшивка отдолу, а надъ него — кжса туника безъ ржкави съ ясно-синъ цвѣтъ, украсена съ бродерии. Облѣклото ѝ бѣ много просто и лесно се обличаше. Когато излизаше, намѣташе още дълго намѣтало, което се състоеше отъ едно дълго парче платъ. Прическата си направи, като зави около главата си една дълга панделка и забодѣ въ косата си две игли; презъ всичкото време слугинята държеше предъ нея по-

лирано металическо огледало. Голѣмата ѝ дѣщеря си намаза лицето съ ароматна помада, набѣли се и се начерви, а веждитѣ си начерни; на ушитѣ си тури емайлови обици като малки лебеди, а на ржцетѣ си гривни отъ тѣнко ковано злато.

Следъ това стопанката се залови за работа: съ помощта на прислужницата напрѣска съ парфюмъ дрехитѣ и ги нареди — едни въ сандѣци, а

Женско облѣкло.

други на едно столче, окачено съ върви за тавана. После раздаде работа на дѣщеритѣ си и на слугинитѣ-робини: едни да предагъ, други да тѣкатъ,

трети да шиятъ и бродиратъ, нѣкои изпрати да чистятъ килимитѣ, други да нареждатъ стаитѣ. А тя отиде въ кухнята да нагледа приготвянето на обѣда.

Така, въ грижи за семейството и домакинството, минаваше живота на Андромаха. Такъвъ бѣ животътъ и на другитѣ гръцки жени. Момичето прекарваше тихо и незабелязано въ кѣщата на баща си до 15—16 годишната си възраст, когато се омжваше и то споредъ желанието на родителитѣ си. Но и като женена, атинянката минаваше по-голѣмата частъ отъ живота си въ гинекея; излизаше отъ кѣщи само на голѣми празници, за да вземе участие въ нѣкоя религиозна процесия — момичетата носѣха свещенитѣ кошници, — или да погледа нѣкое представление. Въ обществения и държавенъ животъ не взимаше никакво участие. Гърцитѣ мислѣха, че при такъвъ именно животъ жената запазва скромността и нѣжността си — качества, които тѣ много ценѣха у женитѣ и дѣщеритѣ си.

Докато майката бѣ заета съ работа и Ксантий отсѣтствуваще отъ кѣщи, малкитѣ имъ синове и дѣщери — съ кѣси палтенца на гърба или съвсемъ голи, — успѣха да се наиграятъ на свобода...

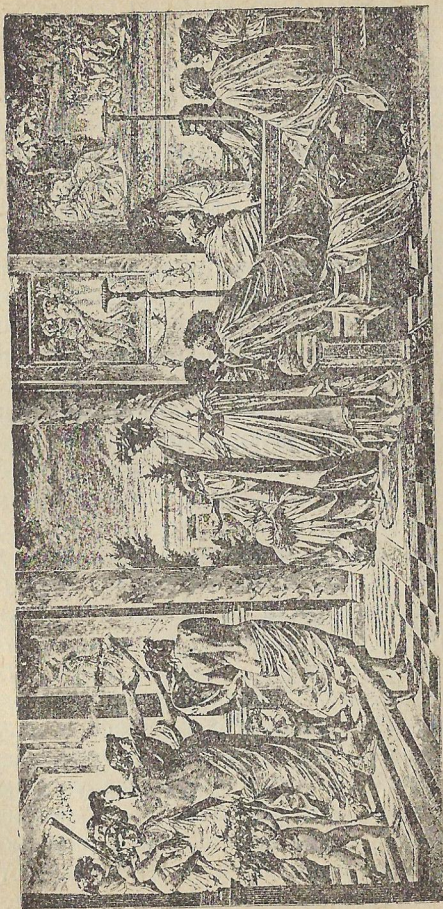
Слънчевиятъ часовникъ на пазарния площадъ показваше пладне, когато Ксантий трѣгна за дома си, весело разположенъ. Веднага следъ влизането си въ кѣщи, направи на домашного огнище благодарствено излияние за изгодната сдѣлка, после направи предобѣдно излияние и семейството седна да обѣдва. Обѣдътъ се състоеше отъ зеленчуци,

риба и плодове. Следъ обѣда Ксантий заповѣда на слугитѣ си да донесатъ пѣтлитѣ, които наскоро бѣше скъпо купилъ, нахраниха ги съ чесънъ и лукъ, за да се разлютятъ, надѣнаха имъ бронзови връхчета на шиповетѣ и ги пуснаха да се биятъ. Разтърваха ги едва, когато главата на единия бѣше вече пробита. Следъ тѣхъ пуснаха падпадъци, но тѣ бѣха успѣли само перата си да оскубятъ, когато ги разтърваха.

Повеселиха се и Ксантий пакъ излѣзе; отиде въ народното събрание. Женитѣ пъкъ се върнаха въ гинекея и се заловиха за работа, а детскиятъ викъ и смѣхъ наново се разнесе изъ градината.

* * *

Вечерята Ксантий бѣ поканенъ у богатия си съседъ Меланхра. Кжщата на Меланхра приличаше на Ксантиевата, но бѣ по-голѣма и по-богато украсена. Голѣма зала съ мраморни колони бѣ отредена за угощението. Подътъ ѝ бѣ покритъ съ разноцветни плочки, стениѣ бѣха нарисувани съ картини, по вратитѣ имаше медни и сребърни украшения. Ксантий дойде пръвъ отъ поканенитѣ, отъ което се почувствува много стеснесъ: неприлично бѣше да се идва преди опредѣления часъ. Скоро обаче почнаха да пристигатъ и другитѣ гости. Нѣкои дойдоха съ свои познати, неканени, каквито се срѣщаха на всички гощавки и които се прехранваха така покрай богатитѣ. Всички гости бѣха грижливо облѣчени, а повечето, преди да дойдатъ, се бѣха окъпали и напарфюмирали. Щомъ влѣзоха вкжщи, робитѣ имъ събуха обувката и имъ измиха краката.

Пиръ.

Около една маса на полукръгли канапета, покрити съ дебелъ и мекъ цвѣтенъ платъ, се разположиха гоститѣ полулегнали — облежнати на цвѣтни възглавници. Слугитѣ имъ поднесоха вода и кърпа да си измиятъ ржцетѣ, което бѣше много необходимо, понеже гърцитѣ ядѣха съ ржце; само за течни ястия употребяваха лъжици. Покривки и кърпи нѣмаше и ржцетѣ си изтриваха съ срѣдата на хлѣба или съ тѣсто, нарочно приготвено за тази цель. Следъ като избраха председателъ на пира, вечерята почна.

Меланхръ не бѣ пожалилъ нищо, за да нагости добре приятелитѣ и познатитѣ си. Най-напредъ робитѣ поднесоха изкусно приготвени зеленчуци: салата, зеле, рошкови, заедно съ гжби и маслини. Едновременно поднесоха и нѣколко вида хлѣбъ, нареденъ въ низки кръгли кошнички съ дрѣжки: пресенъ, съ квасъ, пшениченъ и ечемиченъ, а сжщо и банички съ отвара. Следъ това подадоха месни ястия: печенъ заякъ, сивъ дроздъ, риба съ соусъ, костенурки, раци и змиорки. Следъ тѣзи две смѣни на вечерята, презъ които не пиеха вино, гоститѣ си измиха ржцетѣ, туриха си вѣнци отъ цвѣтя на главитѣ и пиha съ специални чаши несмѣсено съ вода вино въ честь на „добрия духъ“, гения. Въ това време слугитѣ дигнаха трапезата, сметоха трохитѣ и коститѣ отъ земята и внесоха друга маса, на която бѣ нареденъ десертътъ: сирене, ягоди, орѣхи, кестени, точено, а после — за възбуждане на жаждата — чесънъ, лукъ и соль. Въ време на десерта направиха три излияния отъ вино, смѣсено съ вода: въ честь на олимпийскитѣ богове, въ честь на героитѣ и въ честь на Зевса-закрилника; после, подъ

акомпанимента на кларнета, изпѣха пеана — тържествената молитва.

Тогава влѣзе единъ сиракузянинъ, който доведе много изкусна флейтистка — танцувачка и едно хубаво момченце, което сжщо танцуваше и свирѣше хубаво на китара. Господарѣтъ имъ ги показваше като чудо и взимаше много пари за тѣхъ, но Меланхрѣ не жалѣше паритѣ си за удоволствието на гоститѣ си. Флейтистката засвири съ флейтата, а момчето на китарата и гоститѣ се развеселиха. После момичето подаде флейтата на момчето и взе 12-тѣ обрѣчи, които единъ човѣкъ ѝ подаде. Тя заигра, като подхвърляше обрѣчитѣ нагоре така, че споредъ такта на танца ги улавяше. . . Следъ това внесоха обрѣчъ, цѣлиятъ набитъ съ мечове съ остриетата нагоре. Момичето прескачаше смѣло мечоветѣ ту отъ едната ту отъ другата страна, безъ да се удари. Следъ нея затанцува момчето. Като си почина отъ танца, то настрои китарата споредъ флейтата и заедно съ флейтистката засвириха и запѣха.

Следъ като отправиха пѣвцитѣ, гоститѣ почнаха сами да пѣятъ. Пиеха наздравици и все пѣеха. После играха на гатанки и на други игри: на единъ високъ прѣтъ бѣ поставенъ металически кржгъ, връзъ който се мжчеха да плискатъ останалото въ чашитѣ имъ вино; отъ това кржгътъ падаше връзъ другъ кржгъ и силно звѣнтѣше, при което виното се плискаше по стенитѣ и пода, но отъ това никой се не смущаваше. Нѣкои отъ гоститѣ се оттеглиха мълкомъ въ единъ жгълъ и почнаха да играятъ на кубчета — азартна игра, запрѣтена отъ закона;

играта ги разгорещи и тѣ крѣщеа и махаа съ ржце.

Така продължи веселбата късно следъ полунощъ. Въ гинекея отдавна вече спѣха когато гоститѣ на Меланхра почнаха да се разотиватъ. Виното поддържаше веселото имъ настроение и на улицата; мнозина вървѣха, поддържани отъ робитѣ си.

СУЕВЪРИЕ.

(Теофрастъ, „Характери“, пр. Ал. Балабановъ).

Суевърието е страхъ отъ божеството, а суевърниятъ е човѣкъ, който, следъ като е извършилъ священото излияние, омива си ржцетъ, откъсне клонче отъ свещения дафинъ¹⁾, турне го между зжбитъ си и така се разхожда цѣлъ день. Ако му мине пжтъ невѣстулка, не върви по-нататъкъ, докато не мине нѣкой другъ или докато не хвърли презъ пжтя три камъка. Когато види змия въ кжщата си, завика тракийския богъ Савазия, ако пъкъ я види на нѣкой хълмъ, веднага построява тамъ олтаръ. Когато дойде до свещенитъ камъни на нѣкой кръстопжтъ, изважда шишето си и ги полива съ елей, пада на колѣне, покланя имъ се и си отива. Ако нѣкоя мишка прегризе брашнения човаль, веднага тича при гадателя и пита какво трѣбва да прави; като му се отговори, да го даде на кърпача да го закърпи, не слуша това, а махне съ ржка и захвърли човала завинаги. Кара да му чистятъ кжщата твърде често, като казва, че това е очищение отъ проклятието на Хеката. Ако чуе да крещатъ кукумявки, когато върви нѣкъде, разтрепере се и вика: „Богиня Атина, спаси“!, — и тогава продължава пжтя си. Не сѣда на гробъ, не

¹⁾ Лавровото дърво.

ходи на погребение, не влиза въ стая, дѣто има родилка, защото не искалъ да се осквернява. . . Сънува ли нѣкой сънь, веднага тича при сънотълкователитѣ, за да ги пита на кой богъ или богиня трѣбва да се моли. И всѣки месецъ ходи при Орфеевитѣ жреци, за да го посвещаватъ въ тайнствата, заедно съ жена си, а ако тя не е свободна, завежда децата заедно съ дойката имъ. Усърдно се попръсква съ морска вода. Ако срѣщне на нѣкой кръстопжтъ нѣкого съ вѣнецъ чесновъ лукъ на глава, омива си главата, повиква жрецитѣ и ги моли да го очистятъ съ морски лукъ или съ нѣкое кученце. Ако пѣкъ срѣщне нѣкой лудъ или нѣкой, който страда отъ припадъци, изтрѣпне цѣлъ и плюе въ пазвата си.

ЦЕНА 8 ЛЕВА